Міністерство освіти та науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

01 освіта
012 дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

“Розвиток колективних форм взаємодії вихователя і дошкільників у театралізованій діяльності”

студентки **Хропатої Ірини Юріївни**

Науковий керівник:
канд. психол. наук, доцент.
Пісоцький О. П.

Рецензенти:
кан. пед. наук, доцент Матвієнко С. І
кан. пед. наук, доцент Богдан Т. М.

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

м. Ніжин - 2019

Анотація. Тема магістерської роботи “Розвиток колективних форм взаємодії вихователя і дошкільників у театралізованій діяльності” досліджувалася на теоретичному та емпіричному рівнях. Результати вивчення представлені у трьох розділах роботи. На теоретичному рівні обґрунтована проблема розвитку у дошкільників ділового спілкування у театралізованій діяльності, зокрема: проаналізовано стан вивчення проблеми спілкування у дошкільному віці, здійснено огляд та відповідну аналітичну роботу над джерельною базою з вивчення проблеми взаємодії з ровесниками та дорослими у театралізованій діяльності.

Для розв’язання емпіричних завдань дослідження, розроблена програма й методика констатувального, формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту. Розроблені критерії, показники та рівні сформованості комунікабельності дітей 5 -6 років, визначено й обґрунтовано педагогічні умови її вдосконалення, скомпоновано систему роботи з оптимізації виховного процесу щодо формування ділової взаємодії між дітьми й дорослими у театралізованій діяльності.

Ключові слова: театралізована діяльність, спілкування, комунікабельність, ділове спілкування.

Annotation. The theme of the master's thesis "Development of collective forms of interaction between educator and preschoolers in theatrical activity" was investigated at the theoretical and empirical levels. The results of the study are presented in three sections. At the theoretical level, the problem of development of preschoolers' business communication in the theatrical activity is substantiated, in particular: the state of study of the problem of communication at the preschool age is analyzed, the review and corresponding analytical work on the source base for the study of the problem of interaction with peers and adults in the theater activity is carried out.

In order to solve the empirical problems of the research, the program and methodology of the ascertaining, forming and controlling stages of pedagogical experiment were developed. The criteria, indicators and levels of communication skills of children 5-6 years have been developed, pedagogical conditions for its improvement have been defined and the system of work on optimization of the educational process for forming business interaction between children and adults in theatrical activity has been developed.

Keywords: theatrical activity, communication, sociability, business communication.

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ І ДОШКІЛЬНИКІВ У ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 9

1.1. Проблема колективної взаємодії та її форм у контексті наукового аналізу 9

1.2. Становлення й розвиток колективних форм взаємодії між дітьми дошкільного віку та дорослими 14

1.3. Театралізована діяльність як чинник розвитку колективної взаємодії між вихователями та дітьми дошкільного віку в освітньому процесі 20

Висновки до розділу 1 27

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ ТА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 29

2.1. Методика та організація дослідження колективної взаємодії вихователя та дітей 5 -6 років у театралізованій діяльності 29

2.2. Особливості взаємодії між вихователями та дітьми старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності та її рівень розвитку 35

2.3. Вивчення взаємодії вихователя з дітьми у спільній театралізованій діяльності та ставлення до дітей старшого дошкільного віку у спілкуванні. 41

Висновки до розділу 2 47

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ КОЛЕКТИВНОЇ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ 5 -6 РОКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 48

3.1. Обґрунтування педагогічних умов оптимальної взаємодії вихователя з дітьми 5 -6 року життя у театралізованій діяльності 48

3.2. Методика формувальної частини експерименту щодо розвитку колективної взаємодії між вихователями та дітьми старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності 57

3.3. Контрольний етап експерименту 64

Висновки до розділу 3 68

ВИСНОВКИ 69

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 73

ДОДАТКИ 80

ВСТУП

Актуальність теми. Питання взаємодії суб'єктів освітнього процесу є актуальним на сучасному етапі розвитку української держави. Найбільш яскраво ця проблема виявляється у зустрічній активності, що реалізується через дві взаємопов'язаних між собою формами: спілкування і спільну діяльність. У дошкільній освіті названі форми активності існують у нерозривній єдності, оскільки і спілкування і спільна діяльність переживають своє становлення. Також ці форми взаємодії мають відношення до процесів розвитку і формування особистості, як дитини, так і вихователя.

Значущість проблеми спілкування та його розвитку у період дошкільного дитинства підкреслюється у нормативних державних документах: Національній доктрині розвитку освіти в Україні, законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про мову», «Базовому компоненті дошкільної освіти». Спілкування як форма взаємодії між дитиною і дорослим розглядається як основний чинник освітнього процесу, оскільки саме через взаємодію передається інформації, реалізується зміст навчального матеріалу. Спілкування є основою навчання і розвитку ігрової діяльності дітей у період дошкільного дитинства.

Спілкування як явище розглядається наукою у кількох наукових школах і напрямками: спілкування розглядається як діяльність (діяльнісний підхід) Б. Ломов, О. Лентьєв, В. Рижов, Г. Щедровицький, Г. Гусєв та ін.; спілкування вивчається як процес комунікації або інформаційного обміну вивчають Ч. Осгуд, Дж. Міллер, Д. Бродбент, Г. Гебнер, Д. Берло та ін. (системно-комуніфкативно-інформаційний підхід); загальний соціально-психологічний підхід: Г. Андрєєва, В. Казанська, І. Погольша та ін.

У вітчизняній психолого-педагогічній науці вивчалися: роль спілкування у психічному розвитку особистості (Б. Ломов, О. Бодальов, Б. Ананьєв, В. М'ясищев, М. Обозов, Б. Паригін, Я. Коломінський, В. Киричук та ін.); вплив спілкування з дорослим на психічний розвиток дитини дошкільного віку (М.Лісіна, В.Котирло, О.Запорожець, Ю.Приходько. А.Рузська, Р.Спітц та ін.) Саме у роботах М. Лісіної та у дослідженнях, виконаних під її керівництвом

розпочато, вивчення проблеми міжособистісної взаємодії між дитиною і дорослим на різному контексті, у процесі виконання певної діяльності, зокрема вивчення змісту спілкування та його контексту в театралізованій діяльності. У дошкільній педагогіці питанню міжособистісної взаємодії дітей у процесі ігрової діяльності приділялася значна увага М. Лісіною, Д. Менджерицькою, Л. Артемовою, Н. Реуцькою, А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Бєлєнькою, С. Кулачківською та ін. Зважаючи на особливу соціальну значущість проблеми та її недостатню наукова розробленість зумовили вибір теми магістерського дослідження: «***Взаємодія вихователя та старших дошкільників у театралізованій діяльності***».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку форм взаємодії дітей дошкільного віку з вихователем у контексті театралізованої діяльності.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сучасний стан вивчення форм взаємодії в ігровій діяльності між учасниками освітнього процесу у період дошкільного віку в психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Здійснити аналіз основних характеристик театралізованої діяльності щодо розвитку в ній ефективних форм взаємодії між вихователем і дітьми старшого дошкільного віку.
3. Емпірично дослідити стан розвиненості спілкування у дітей старшого дошкільного віку спілкування як однієї із основних форм взаємодії.
4. Створити й експериментально перевірити систему роботи по розвитку ефективної взаємодії між вихователем і дітьми старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.

Об'єкт дослідження: процес розвитку спілкування як однієї із основних форм взаємодії вихователя і старших дошкільників

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку ефективних форм взаємодії вихователя і дошкільників у театралізованій діяльності.

Гіпотези дослідження: Ефективність формування та розвитку ефективних форм взаємодії вихователя і дошкільників у театралізованій діяльності залежить від дотримання таких педагогічних умов:

- *формування інформаційної готовності дітей до театралізованої діяльності;*
- *виховання поведінкової готовності дітей до театралізованої діяльності*

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, систематизація, конкретизація) *емпіричні* (тестова методика на виявлення комунікабельності дітей старшого дошкільного віку «Словниковий запас», бесіда для старших дошкільників «Налаштованість на спільну діяльність із вихователем», бесіда для вихователів «Спілкування з дітьми у грі», анкета для вихователів «Використання творчих ігор в освітньому процесі», педагогічний експеримент); методи *кількісної та якісної обробки результатів*.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження:

- з'ясовано сутність спілкування як основної форми взаємодії вихователя і дітей старшого дошкільного віку;
- уточнено процес розвитку форм спілкування у дітей старшого дошкільного віку;
- обґрунтовано теоретично та перевірена в процесі експериментальної роботи система роботи з формування ефективних форм колективної взаємодії вихователя із дітьми старшого дошкільного віку;
- визначено, теоретично обґрунтовано та досліджено педагогічні умови ефективного формування колективних форм взаємодії вихователя із дітьми старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.

Практичне значення роботи полягає у *практичному вивченні та перевірці* педагогічних умов ефективного формування колективних форм взаємодії вихователя із дітьми старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності; *у використанні вихователями* розробленої методики для емпіричного вивчення формування колективних форм взаємодії вихователя з дітьми старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.

Впровадження результатів проведеного дослідження здійснювалося через:

I. участь у:

- Всеукраїнській науково-практичній конференції: «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» м. Ніжин, листопад 2019 рік.

II. друк статей:

- Хропата І. Театралізована діяльність як чинник розвитку колективної взаємодії між вихователями та дітьми дошкільного віку в освітньому процесі // Збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019 – С. 286 – 290.

***Структура роботи*:** магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 80 сторінок, основного тексту – сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ І ДОШКІЛЬНИКІВ У ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Проблема колективної взаємодії та її форм у контексті наукового аналізу

Означену у назві проблему вивчають у руслі питання спілкування. На даний момент часу воно є однією з найбільш значущою цінністю людини. Воно надає можливості обмінюватися думками, домовлятися, приймати спільні рішення, ефективно співпрацювати. Його позначають як важливу категорію у сучасному науковому знанні. Так, у філософії прийнято таке його розуміння: визначений спосіб взаємодії між окремими індивідами. Його метою може бути реалізація різних напрямів: комунікація різних планів, суміжна поведінка й вплив один на одного [85, с. 656].

Його важливими засобами є слово, жести, міміка, текст. Як бачимо, означене явище має відношення до всіх сфер життєдіяльності людини, у тому числі й дітей. У педагогічній науці наголошують на тому, що це засіб за допомогою якого здійснюються виховні впливи на вихованців. Саме воно сприяє регулюванню стосунків між педагогом і дитиною. Тут важливе місце має інтеракція: процес організації передачі культурного досвіду, формування необхідних рис характеру, властивостей особистості [74, с. 356], виділяючи окремий вид – педагогічне. Під ним розуміють способи взаємодії, практичні навички взаємодії між педагогом і спільністю дітей, змістом якої є комунікативний обмін думками, здійснення навчально-виховного впливу й організація взаєморозуміння. Тут найбільш важлива роль належить педагогічному працівникові, організуючому й управлінському моментах.

На цьому наголошують відомі науковці у галузі педагогічної психології. Зокрема вони зазначають, що досліджуване явище належить до структури педагогічної діяльності, її складова. Це унікальний спосіб здійснення керівництва вихованим процесом, що містить два напрямки: інформаційний та узагальнююче-компенсаційний. З точки зору першого, це отримання необхідних відомостей про вихованців, правильне оцінювання їх стосовно мети й завдань освітнього процесу. Інший аспект має інтегрувати в собі всі засоби впливу на конкретну дитину, зумовити їх цілісний вплив, прогнозувати подальший розвиток у відповідних формах активності [87, с. 267 - 268].

У теорії виховання досліджуване явище розглядається як спосіб чи засіб цілеспрямованої соціалізації. Воно ототожнюється із переконанням, навіюванням, спрямуванням на створення відповідних умов життєдіяльності вихованців (методами впливу), побудову певної ситуації морального плану з прихованим змістом, по суті виховним потенціалом [82, с. 223]. Як бачимо, феномен є вагомим фактором у педагогічній теорії.

У психології підкреслюють його значення у контексті задоволення потреб індивіда й змісту інформації. Власне при його визначенні керуються означеним контекстом. Зокрема, це процес встановлення контактів, мета яких полягає в обміні інформацією між окремими індивідами для виконання суміжних дій під час задоволення актуальної потреби. У другому значенні підкреслюють його можливість переконання співрозмовника у необхідності здійснення спільних дій, зміні психічного стану партнера, необхідного для впливу на його поведінку й особистісні утворення, зокрема мотиви, установки [52, с. 244].

А Петровський наголошує на трьох складових цього явища. Зокрема одна з них – інформаційна, пов’язана з прагненням реалізувати намічений план дій щодо обміну необхідною інформацією кількома людьми, групою осіб мета яких полягає у спрямуванні спільних зусиль на отримання певного результату. У цьому випадку вони обмінюються думками, узгоджують поведінку, приймають групові рішення. Інший бік – стосунки між окремими індивідами у сенсі впливу один на одного. Він передбачає не лише вербальні дії, але й фізичні, зокрема

вчинки, особливості поводження у певній ситуації, розуміння різних жестів, міміки, виразу обличчя тощо. Третій момент – безпосереднє розуміння партнерами, сприйняття іншого у цьому процесі. Мова йде про установки, якими керуються індивіди стосовно співбесідника (упереджене ставлення, наділення певними рисами тощо) [62, с. 128]. Як бачимо, тут представлені три напрямки – комунікативний, інтерактивний і перцептивний.

О. Запорожець зазначав, що спілкування є засобом індивіда, який дозволяє під час діяльності взаємодіяти з партнером по діяльності, узгоджувати власні вчинки, здійснювати обмін думками, ідеями, впливати на співбесідника. Без цього явища неможливо налагодити спільну трудову діяльність, було б неможливе суспільне виробництво, а відтак не існувало саме суспільство. Водночас це явище є результатом еволюції людини й соціуму, надбанням культури окремого народу й світового співтовариства в цілому [32, с. 107].

Стосовно дитини – це засіб її психічного й особистісного зростання. Можливість пізнання навколишньої дійсності, набуття досвіду, розвитку мислення й пам’яті, основа збагачення мовлення. Це вагомий чинник, який використовують дорослі під час взаємодії з малюком, певний стимул для засвоєння й соціалізації.

У соціальній психології наголошується на його міжособистісній сутності, спрямованості на взаємодію між окремими індивідами, індивідом і групою, між певними спільнотами. У цьому сенсі його завдання полягає з’ясуванні вміння здійснювати комунікацію. Водночас, вивчення особистості здійснюється у контексті різних відносин: соціальних, міжособистісних. Акцент при цьому робиться на різних рівнях особистісної сутності: взаємовплив, діяльність, здійснення обміну відомостями, перцепція, міжособистісні стосунки. Також у цьому контексті вивчають цінності, соціально-моральні норми, поводження у соціумі [58, с. 169 - 170].

Отже, у різних галузях знань підкреслюються цілком важливі ознаки цього феномену. Вони дозволяють використовувати його як важіль впливу стосовно особистості, зокрема дитини 5 -7 років. У цьому плані важливі не

лише його функції впливу чи керівництва, але й риси характеру, які виховуються у зв'язку з входженням дитини у соціум. У дошкільній освіті наголошується на необхідності розвитку навичок спілкування дітей раннього й дошкільного періодів дитинства.

Так, у програмі «Українське дошкілля» підкреслюється важливість у поповненні запасу слів, вживати їх відповідно до ситуації; правильно використовувати слова (рід, множина); формулювати правильні судження (прості й складні), розуміти розповідь, вміти її скласти, висловлювати зміст опису. На основі здобутого багажу уявлень та практичних навичок дитина 5 -6 років має вміти контактувати з дорослими з однолітками, самостійно формулювати судження та вільно висловлюватися [70,с. 154 – 161].

У альтернативному виданні «Я у Світі» наголошується на вміннях: використання словникового запасу, підбирання слів з відповідними значеннями; у формулюванні суджень і висловів різного рівня складності, правильному розташуванні слів у реченнях; вступати у різні види взаємодії, спілкуватися з однолітками, дорослими; складати невеличку розповідь; узгоджувати спільні дії, виконувати сумісні дійства, з повагою ставиться до співрозмовників. Всі названі навички повинні мати прояв у базових властивостях особистості дитини [71, с. 319 - 322].

Як бачимо, у дошкільній освіті наголошується на необхідності розвитку спілкування, його цілеспрямованому формуванню. Воно має місце у контексті соціального розвитку дитини 4 – 7 років. Зокрема Р. Буре відмічає необхідність виховання у сумісній праці комунікативної складової особистості, котру вважає особистісним утворенням. При цьому вона відмічає її основні ознаки у поведінці малюків. Так, найбільш цінними, у її розумінні, є: контактування з однолітками й вихователем, висловлення власної думки з подальшим її обґрунтуванням і відстоюванням, переконанням у її правильності співрозмовників, взяття участі в обговоренні нагальних проблем, колективних починань, справ. Водночас означена якість передбачає дослухування до думки співучасників дійства або ж ігнорування їх. Така якість передбачає поведінку

коли необхідно робити вибір, приймати рішення, узгоджувати сумісний план дій, разом розв’язувати поставлені завдання, коли потрібно спільне узгодження [23, с. 84].

Сучасний український дослідник О. Кононко зазначає, що державний стандарт дошкілля акцентує увагу на необхідності розвитку здатності до обміну інформацією дітьми 4 -7 років, виховання комунікативного потенціалу малюків. Водночас вона зазначає, що спілкування - є одним із найбільш важливих видів діяльності у цей період життя. Вона підкреслює його спрямованість на формуванні у дошкільників багатьох рис характеру й окремих можливостей. Зокрема воно є визначальним у плані становлення лідерських якостей, організаторських і комунікативних можливостей, сприяє набуттю почуттів товариськості, належності до групи, такої властивості як толерантність. При цьому вона відмічає існування чотирьох аспектів означеної проблеми стосовно дітей 3 - 6 років життя: комунікативного, регулятивного, емоційно-афективного, перцептивного [40, с.162].

У іншій роботі вона визначає основні завдання соціального становлення дитини 3 - 6 років. До них належить декілька положень. Зокрема одним із перших зазначено на необхідності сприймати себе (дитині) у контексті людських стосунків, якостей, вчити виділяти своє, спільне, відмінне від інших членів соціуму. Крім того актуалізувати увагу на розвиткові потреби у соціальній взаємодії з однолітками, дорослими. Не менш важливим питанням вважається й набуття у процесі розвитку різних утворень соціального плану спонуки до активності. потрібно мати у своєму арсеналі сукупність арсеналу для спілкування (вербальні невербальні). Водночас розширювати свої здатності у плані вдосконалення досвіду взаємодії, сумісного поводження під час певних дійств. Окремим пунктом постає необхідність виховувати в малюка 5 -7 року життя соціально-необхідних рис особистості, як мінімум товариськість, орієнтація на доброчесність тощо [39, с. 18 - 19].

Як бачимо у сучасних науковців дошкільної галузі панує думка, підтверджена стандартами, прийнятими державою, здійснення необхідних

заходів у плані соціального зростання дитини 5 -7 років. У цьому сенсі важливість змін підтверджується як на науковому так і на громадському рівнях. Вони мають проявлятися у плані компетентності дитини до здійснення контактів у соціумі, належній поведінці щодо норм і правил морального плану (регулятор стосунків між громадянами певної спільності) її регуляції, коригуванні, набутті необхідних вмінь і навичок, важливих утворень у особистісному плані: почуття належності до групи однолітків, зорієнтованість на доброзичливі стосунки тощо.

Таким чином, спілкування розглядається багатьма галузями сучасного наукового знання. всі вони виділяють у цьому явищі спільні й відмінні ознаки. Зокрема погоджуються зі складною сутністю, виокремлюючи в ній комунікативну, інтерактивну та перцептивну складові. Вони відмічають його вплив на особистісний розвиток та віднесеність до педагогічних засобів, зокрема до педагогічної діяльності. Проте найбільшу цікавість даний феномен становить для дошкільної галузі знань. У ній робиться акцент на цілеспрямоване виховання його у плані соціального становлення дитини 5 -7 року життя, розширюючи складові до чотирьох (комунікативного, регулятивного, емоційно-афективного, перцептивного) та визначаючи завдання щодо його сформованості: необхідності сприймання себе у сфері людських стосунків, якостей, розвиток потреби у соціальній взаємодії, набуття у соціальних мотиваційних утворень, формувати арсеналі сукупність засобів для спілкування, вдосконалення досвіду взаємодії, виховувати у дитини 5 -7 років соціально-затребуваних рис.

1.2. Становлення й розвиток форм взаємодії у спілкуванні між дітьми дошкільного віку та дорослими

На початок дошкільного віку виникає якісно нова ситуація розвитку дитини 3 - 6 року життя. З цього моменту відбуваються зміни у мотивах, стосунках дитини з дорослими. Так, диференціюються стосунки з батьками та педагогами ЗДО,

оскільки в цей час значна кількість малечі потрапляє у дитячий садок. Відповідно спілкування з ними починає змінюватися й набувати нових ознак. Зокрема колектив науковців наголошує на виникненні у цьому віці на основі активного мовленнєвого розвитку й мотивації до активності двох форм взаємодії: пізнавальної й особистісної. Одна з них здійснюється на основі ділової спонуки до активних дій, інша – бажанням дізнатися про самого себе, про дорослих людей (риси характеру, вчинки, стосунки, симпатії, сумісна діяльність тощо) [20, с. 102].

Окремі дослідники вважають: поведінку дітей починають визначати нові, надзвичайно актуальні потреби. До них вони відносять необхідність знайти, пізнати й соціалізуватися у соціумі, зайняти відповідне місце у системі стосунків у дорослому світі. Водночас, прагнення до визнання їх чеснот, набутих рис характеру (рівноправне партнерство). Крім названих утворень діє й інше – бажання здобути автономію від всіх, бути самостійним суб'єктом [80, с. 142]. Ці три психологічні явища зумовлюють виникнення основної суперечності у малечі: набути необхідні властивості й вимагати поваги до себе з боку дорослого суспільства, насамперед, батьків, вихователів.

Означені тенденції призводять до появи нового явища, де з'являються соціально-психологічні ознаки: симпатії, взаємодія з групою осіб, лідерство, дружні, товариські і доброзичливі стосунки, лідерство, конфлікти, сумісне поводження у певній діяльності. Іншими словами утворюється дитяча спільнота. По відношенню до малюка її розглядають фактором психічного розвитку. А в період дитинства вона характеризується тим, що вихователь може впливати на її ефективність [81, с. 132]. Як бачимо, з'являються групова динаміка зі всією складністю людських стосунків.

І. Зимня відмічає існування підґрунтя для уточнення понять спілкування та діяльність. Вона наголошує на тому, що спілкування варто розуміти як одну із форм взаємодії між індивідами, зайнятими реалізацією сумісних дій через індивідуальну чи групову взаємодію [35, с. 324]. Відповідно, мова йде також і про два процеси різного спрямування, оскільки мають відмінності стосунки між

двома індивідами і в певній групі людей. Тому у дошкільному дитинстві починає формуватися дитячий колектив, з одного боку, а з іншого є люди навколо них. Безумовно, ці процеси мають відмінні ознаки.

Українські дослідники у цьому руслі говорять про наявність кількох сторін у питанні розвитку спілкування: наявність певних особливостей взаємодії з батьками, відмінність його у взаємодії з педагогами ЗДО, педагогічне ставлення у цьому процесі з боку вихователів, суттєві ознаки стосунків з однолітками, конфліктне поводження зі всіма індивідами [60, с. 207 - 219]. Як бачимо, значне розгалуження зумовлює неймовірну кількість проблем. При цьому на основі їх розв'язання виникають окремі форми соціально-психологічного феномену у дошкільній установі. Автори спрямовують на три з них. Водночас, з боку працівників дитсадка вони вказують на різні типи ставлення до дітей 3 -6 років: заохочувальне, формальне, непослідовне. Окремим пластом йде питання педагогічного впливу на малюків – прямого чи непрямого, зазначаючи неабияке їх значення у життєдіяльності дитячої спільноти та у створенні позитивної психологічної атмосфери серед її членів.

За уявленням А. Рузской, дитина 5 -7 років розпочинає спілкування з дорослим: а) щоб прискорити досягнення результату у власній поведінці; б) отримати необхідну інформацію про цікаві предмети (будову, використання), явища дійсності, події з життя; в) переконатися у правомірності власних дій, поводження, оцінюванні явищ моральної спрямованості, іншими словами, з'ясувати якою вона має бути і як саме потрібно їй поводитися [83, с. 208 - 209].

М. Богуславська при цьому уточнює: під час спілкування малюків 5 -7 року життя з дорослим, вони ставляться до нього як до своєрідного еталону, зразка у поведінці – ставлення до них і до самого себе. Така спрямованість спрямовує малечу до вдосконалення її уявлень про зрілих у соціальному плані людей, розвиваючи таким чином власну свідомість, вдосконалюючи довільні дії та саморегуляцію поведінки. Відбувається приведення названих явищ у відповідність до прийнятих норм і правил у суспільстві [14, с. 203 -255].

Лісіна М. відмічає наявність чотирьох форм спілкування на ранніх етапах онтогенезу: безпосередньо-емоційне, маніпулятивно-ділове, комунікативне, особистісне. Вони відрізняються між собою за спрямованістю та змістом контактів. Зокрема останні два явища є властивими для дітей 5 -7 року життя. Для їх реалізації мають бути добре розвинені мова та мовлення. Особливою ознакою четвертої є поява сумісних дій у спільній діяльності з детальним обговоренням чеснот і поведінки один одного разом з дорослим, а також сторонніх людей на предмет відповідності нормам встановлених у суспільстві [33, с. 282].

У своїх пізній науковій праці, вона уточнює поняття спілкування, вкладаючи у нього таке значення: взаємодія кількох осіб, змістом якої є узгодження зусиль для налагодження відносин і досягнення потрібного результату. Водночас вона зазначає, що до його форм відносяться окремі параметри комунікації малечі: а) момент виникнення та протяжність у часі; б) значення для відповідного вікового періоду; зміст потреби; г) домінуючі мотиви; е) використовувані засоби. Вона виділяє їх 4: ситуативно особистісна, ситуативно-ділова, над-ситуативно-особистісна, над-ситуативно-ділова. Отже, відповідно до її уявлень, вони послідовно змінюють одна одну. Підґрунтям її динаміки є збагачення новим змістом потреби у спілкуванні. Зокрема у період з 3-х до 7-ми років: співпраця, повага з боку дорослого до дитини (3 -5); взаєморозуміння і співчуття (5 -7) [49, с. 76 - 81].

Взаємодія вихователя із дошкільниками проявляється у педагогічному спілкуванні та є ефективним засобом в освітньо-виховному процесі. Так, О. Кононко зазначає, що педагогічне спілкування, як професійне спілкування вихователя з дошкільниками, має на меті конструктивний і позитивний психологічний клімат. За наявності доброзичливої атмосфери, сприятливого клімату у дітей з’являється довіра до вихователя, радість від стосунків із ним, позитивна емоційна налаштованість на спільну діяльність, виникають позитивні емоції. І, навпаки, за відсутності позитивного психологічного клімату спостерігаються протилежні тенденції і почуття в дошкільнят [39].

У процесі педагогічного спілкування вихователі вдаються до різних його стилів. Авторка акцентує увагу на такі, що були виділені на основі восьми особистісних параметрів і відмічає необхідність вдосконалення у цьому напрямку: уміти стримувати свої емоції та почуття; відчувати і приймати емоційний настрій групи і кожної дитини; володіти механізмом емпатії; демонструвати дітям повагу та довіру; з розумінням ставитися до проблем кожної дитини; усвідомлювати свої переваги та недоліки у характері на основі самоаналізу; виявляти поблажливість, терпіння, почуття гумору, чуйність; готовність погоджуватися з думкою іншого [39].

Серед функцій, які реалізуються у спілкуванні між вихователем і дітьми у дитячому садочку найбільш важливою є емоційна функція, оскільки саме завдяки їй виникають особистісні контакти дитини з дорослим, які ґрунтуються на довірі, а також важливу роль для дошкільників відіграє емоційно забарвлене звернення до них дорослого, зокрема вихователя. Спілкування з дорослими для дитини – це єдиний контекст де вона засвоює те, що було набуте людьми раніше. У процесі спілкування дорослий, звертаючись до дітей та відгукуючись на їх запити, надає їм можливість відчути безпечність, радість взаєморозуміння, незрівнянне задоволення від співпереживання, спів падання власних оцінок із поглядами мудрого наставника – дорослого. Педагог своїм схваленням підкріплює успішні дії вихованців, сприяє їх закріпленню, а зауваження – негативний знак, який призводить до того, що небажана дія гальмується [22].

Під впливом спілкування з дорослим у дитини починає формуватися активна позиція в навколишньому світі. Вона виявляється у високому рівні ініціативності, яскравій емоційності, допитливості по відношенню до людей, предметного світу, а також до самої себе. Отже, у спілкуванні так розкривається «суб’єкт – суб’єктна взаємодія», яка дозволяє бачити особистість, партнера у діяльності, виявляти у цьому процесі згоду, співчуття, спільні дії тощо. Отже, дорослий має підтримувати зусилля дитини, її ініціативу як до рівноправного партнера у спілкуванні [23].

Ініціатива дорослого у педагогічному спілкуванні виступає як важливе педагогічне завдання. Форми її прояву є різними і можуть бути двох видів: а) педагог відкрито виступає ініціатором діяльності; б) виступає як прихований ініціатор (непряма орієнтація дошкільників на діяльність, через виклику них потреби у цій діяльності, крім того діти гадають, що саме вони є ініціаторами спільної діяльності). Важливе завдання для педагога – утримати ініціативу у спілкуванні і, разом із тим керувати цією ініціативою, надати їй необхідні комунікативні форми.

Ініціатива педагога у спілкуванні допомагає організовувати необхідний психологічний контакт, без якого не може бути продуктивної взаємодії. Ініціативні дії дитини, спрямовані на те, щоб спрямувати інтерес дорослого до себе, проявити себе перед старшим партнером, познайомити дорослого із собою, щоб отримати його визнання.

В цілому виділяють дві стадії у цьому явищі: ініціативне спілкування і те, яке виникає у відповідь. Зворотній зв’язок підтримується із перших хвилин початку процесу. Умовно виділяють два його види: змістову та емоційну. Змістовий зворотній зв’язок надає інформацію про засвоєння дітьми нового матеріалу, норм і правил поведінки у колективі. Емоційний встановлюється вихователем через настрій вихованця.

Спілкування вихователя із дітьми, на думку В. Мухіної, найбільш повно виявляється у спільній діяльності, зокрема у спільних рольових іграх, що є провідним видом діяльності. Під час ігор вихователь обговорює з дітьми події навколишнього життя, звертає їх увагу на важливе, надає поради, підказує й підтримує ініціативу дітей під час обговорення епізодів із життя дорослих. Роль спілкування неможна недооцінювати і після ігрової діяльності, оскільки педагог аналізу з дітьми те, що вже відбувалося у грі, звертає увагу на певні елементи та разом з дітьми визначає як їх уникнути у наступній іграх [87].

Під впливом спілкування з дорослим у дитини починає формуватися активна позиція у навколишньому світі. Вона виявляється у високому рівні ініціативності, яскравої емоційності, допитливості по відношенню до людей,

предметного світу та до самого себе. Було встановлено, що під час комунікації із дорослими діти здійснюють ініціативні акти спілкування, у них поступово формується ініціативна поведінка, яка спрямована на виявлення та на отримання оцінки від інших людей про себе.

Таким чином, у дітей 4 -7 років виникають особливі стосунки з однолітками на основі задоволення потреби у спілкуванні. У цьому періоді поступово змінюють одна одну дві форми взаємодії: позаситуативно-особистісна та позаситуативно-особистісна, на основі збагачення змісту означеного прагнення дошкільнят. Дітей цікавлять у дорослого його вміння надавати оцінку явищам життя й інших людей, зокрема малюків. Останні прагнуть у цьому напрямку отримати можливість обговорити власні уявлення про правомірність власних дій та вчинків стосовно існуючих норм, а також відповідне поводження інших людей і самого дорослого також. Саме тому здійснюється пошук розширення кола людей, з якими вони прагнуть спілкуватися.

Спілкування вихователя з дітьми дошкільного віку передбачає наявність: емоційності, підтримки ініціативи дітей, довірі до них, партнерське ставленні до особистості співрозмовника, його особистісних якостей, виявленні зустрічної активності під час взаємодії. Ці елементи виявляються у створенні психологічного клімату, доброзичливої атмосфери у дитячому колективі, під час спільної діяльності між педагогом і дітьми, у стилі спілкування, який склався у вихователя з дітьми, основою якого є «суб’єкт – суб’єктна» взаємодія. Однією з важливих форм стосунків у цьому віці є театралізовані дійства.

1.3. Театралізована діяльність як чинник розвитку колективної взаємодії між вихователями та дітьми дошкільного віку в освітньому процесі

На сьогодні дослідники виділяють багато видів дитячої гри. Їх підґрунтя становить рольова гра, яка є провідною діяльністю дітей 4 - 6 року життя. На

особливу увагу заслуговують театралізовані дійства малюків, які у своїй найвищій формі переростають у театралізовану гру.

У них малеча ознайомлюється із навколишнім світом, виражає своє ставлення до нього. Вихователі сприяють активізації пізнавальної активності вихованців, вчать аналізувати, узагальнювати, формулювати висновки. Роль, яку виконує дитина вимагає: чіткого формулювання фраз, реплік персонажу, мати розвинений словник, володіти інтонацією, сформовану звукову культури. Внаслідок участі у ній у дитини покращується мовлення, збагачується словниковий запас [2, с.15].

У таких іграх діти самі виступають організаторами своїх дійств. Крім того вони набувають досвіду взаємодії один з одним, а також з вихователем, набуваючи при цьому здатності партнерських, ділових стосунків. Учасники гри узгоджують свої дії, оцінюють співучасників, формулюють спільну мету та прагнуть її досягнути. Театралізована діяльність, у цьому випадку, являється однією з форм колективної взаємодії, де успіх залежить від вміння спілкуватися в організованій групі.

Зокрема «Українське дошкілля» [70, с. 219] орієнтує дорослих на вдосконалення й збагаченні ігрового репертуару у всіх без винятку дійствах (театралізації, постановки сюжетів із художніх творів, творчій обробці змісту літературних текстів. При цьому наголошується саме на спільній участі у них. Наголошується на самостійній організації, режисерських діях, використовуючи для цього різні театральні засоби та його види. Крім того пропонується залучати дітей 5 -7 року життя до процесу наповнення спектаклів необхідними атрибутами, декораціями. Ці процеси напряму сприяють формування у дітей ділових стосунків, відповідних мотивів та навичок колективної взаємодії. Отже, таке явища та його види зі специфікою, не дарма вважаються могутнім засобом згуртування спільноти дітей, особливо у період від 5 до 7-ми років.

Автори альтернативного видання «Я у Світі» зорієнтують педагогів саме на аспекти стосунків, зазначаючи на важливості виникнення у гравців симпатій один до одного, доброзичливої взаємодії між малечою. Водночас необхідно з

почуттям відповідальності, з розумінням сприяти виконанню сумісних дій, уникати непотрібних суперечок. Крім цього, варто виховувати вкрай необхідні для дітей 5 -7 років мотиви поводження у групі (ділові, а також особистісні), зважати на потребу вміти подобатися ровесникам, самим симпатизувати їх, бути готовим до пропозицій вихователя, ініціювати контакти з ровесниками й дорослими [71, с. 271].

С. Русова вказувала на спонтанність «драматичного інстинкту малюків». Так, діти залюбки приймають участь у театралізованій діяльності, під впливом різних мотивів: художнього, ігрового чи особистісного [78, с. 85].

Так, А. Богуш розрізняє ігри-драматизації, імпровізації, інсценівки художніх творів, ігри за сюжетами літературних творів, розігрування потішок, забавлянок, пісень [15, с. 12]. Це не єдина класифікація цього явища, однак у ній врахована можливість вільної передачі змісту художнього твору. Зокрема в інсценівках потрібно з великою мірою точності дотриматися сюжету, а вже гра за ним цього не вимагає. Дошкільники можуть доповнювати, відкидати мало цікаве для них тощо [4].

Ще одним аспектом гри у театр, на яку сьогодні вказують науковці і практики, є питання міжособистісної взаємодії, яка виникає на основі комунікативних потреб її учасників. Коли зміст стосунків їх не задовольняє, тоді дитина прагне змінити партнера. Коли ж все гаразд, малюк відчуває симпатію до учасника спільного дійства, прагне спілкування з ним [7].

Так, спостереження за ігровими діями старших дошкільників після відвідування ними театру, зазначає Л. Фурміна, дозволяє зробити висновок про те, що торкнутися до почуттєвої сфери дітей, активізувати асоціацію із їх життєвого досвіду, та із підсвідомого відношення до побаченого можливо лише у спільному повторному «переживанні» з дорослим ситуацій у вільній ігровій діяльності, де має виявитися моральне та естетичне ставлення дитини до театральної вистави [88, с 33].

Вихователь має формувати позитивну взаємодію між дітьми, він повинен навчити узгоджувати дії з іншими учасниками театралізованої гри, залучаючи

до спільних дітей. Відповідно, зазначає О. Зворигіна, у дошкільників виховується увага до ровесників, уміння узгоджувати власні дії з іншими, враховувати їх інтереси, тобто розвивається потреба у спільних іграх. Педагог має з дітьми взаємодіяти толерантно, спокійно та рівно. Неприпустимими з боку вихователя крик, роздратована та голосна розмова, постійні зауваження. Мова педагога – не лише зразок для наслідування. Від того як дорослий відноситься до дітей залежить його авторитет [34, с. 95].

В. Воронова зазначає, що завдання вихователя під час взаємодії з дітьми у спільній діяльності полягає у допомозі дітям організувати гру: зацікавити дітей виготовленням атрибутів, костюмів, іграшок-саморобок, закріпити за кожною дитиною її власне поле для діяльності, відібрати необхідний ігровий матеріал, обговорювати з дітьми проведену гру та намітити її подальший розвиток. Розмова з дітьми після спільної гри розвиває у них здатність мислити, не лише самостійно, а й перспективно. Так, діти навчаються рахуватися з правами інших, узгоджувати власні дії з бажаннями і діями інших учасників, радіти спільним успіхам, підкорятися вимогам товаришів, відстоювати право на власну дію [21, с. 70].

М. Васильєва, також наголошує на важливості взаємодії дорослого і дітей у спільних театралізованих іграх. Так, діти старшого дошкільного віку, об’єднуючись самостійно в ігрові групи на основі особистісної симпатії один до одного, чи ігрових інтересів, отримували радість і задоволення від ігор. При цьому вони залюбки обговорюють з вихователем зміст ігор, узгоджують з ним ролі, ігрові дії, надання необхідної допомоги учасникам, бережно ставитися до ігор, самостійно об’єднуватися у ігрові колективи, групи [83].

Так, у спілкуванні дітей старшого дошкільного віку особливого значення набувають емоційно-оцінні компоненти, які спрямовані на створення та забезпечення привітності та доброзичливості у спільній грі. Позитивна забарвленість спілкування між дітьми, між ними та вихователем покращує психологічний мікроклімат в ігровому колективі, впливає на становлення особистих відносин дітей, сприяє виникненню між ними вибіркової

прив’язаності. Така емоційно-безпосередня взаємодія, яка виникає в умовах спільної діяльності, є досить стійкою, і сприяє формуванню потреби в іншій людині. Педагог має використати цю ситуацію з метою формування дитячого колективу. Залучаючи дітей до спільної творчої гри, вихователь, взаємодіючи з ними, має розвивати у них партнерські стосунки.

А. Кошелєва зазначає, що діти дуже позитивно ставляться до тих вихователів, які поділяють їх інтереси, захоплюються їх задумами, стоять на капітанському містку, керують вуличним рухом, працюють стюардесами в екіпажах. Крім того, перебуваючи в ролі партнера по грі можна непомітно впливати на розподіл ролей, на збільшення кількості гравців [42, с. 145]. Педагогу, який приймає участь у спільній театралізованій грі зі старшими дошкільниками і є для них партнером, набагато простіше підняти авторитет ровесника, виділити для інших непомітні риси, впливати на зміст гри та на розвиток партнерської взаємодії у її контексті. Взявши на себе роль у дитячій грі, педагог розкриває різні аспекти поведінки літературного персонажу, спеціально виділяє норми взаємодії партнерів, заохочує спілкування між учасниками, організує взаємодію так, що діти починають не лише дотримуватися рольової поведінки, а й узгоджувати власні рольові позиції з позиціями співучасників спільної творчої гри.

У спільних творчих іграх між її учасниками існує два види спілкування: власне ігрове, яке визначається сюжетом і змістом гри та здійснюється в залежності від взятих на себе рольових функцій, та організаційне, яке полягає у необхідності організувати гру, домовитися з її учасниками. Останнє має місце при вирішенні таких питань як вибір теми, кількості гравців, розподіл ролей, контроль за виконанням правил поведінки тощо. Відповідно, вихователю належить домінуюча роль у його розвитку й формуванні. Прикладами формування такої поведінки є: групове обговорення на заняттях ситуацій, які виникають у грі; аналіз спільно з вихователем змісту і способів спілкування у самостійній грі; читання творів художньої літератури, де яскраво представлений відповідний пласт стосунків між партнерами; розігрування

інсценівок за сюжетами ігор за допомогою лялькового театру, з послідуючим обговоренням способів спілкування між персонажами; організація і проведення з дітьми старшого дошкільного віку і молодшими дітьми театралізованих ігор.

Ігри драматизації є дуже важливим засобом для розвитку способів взаємодії та спілкування між учасниками. Оскільки роль позитивних героїв, як правило, вихователь пропонує тим дітям, які у реальному житті виявляє недостатньо уваги до ровесника. Зображаючи позитивних дійових осіб, діти навчаються спілкуванню із ровесниками. Роль негативних персонажів має взяти дорослий, оскільки за допомогою купольного театру, тіньового чи театру іграшок і з допомогою відповідних героїв, допомагає побачити неприємний тон спілкування, поведінки, викликаючи до них відповідне ставлення.

Н. Реуцька відмічає, що театралізовані ігри можуть зайняти вагоме місце у освітньому процесі дитячого садка за таких умов: набутого досвіду та знань, зацікавленості театралізованими дійствами з боку дітей 5 -6 років; представленість різного роду атрибутики, декорацій, спеціального вбрання (костюмів) для драматизації художніх творів; досвід малюків у плані участі їх у тому чи іншому театральному дійств; досить відвертого та водночас відповідального та послідовного відношення дорослого до дитячих ігор у театр [76, с. 166]. При цьому вихователь є і постановником і режисером театралізованого дійства, здійснюючи при цьому прийоми прямого і опосередкованого впливу на взаємодію між учасниками, що сприяє виникненню самостійних театралізованих ігор. Для підтримання інтересу дітей до цього виду діяльності, розвитку у них партнерської взаємодії вихователем вносяться нові костюми та декорації, використовуються прийоми неодноразового повторення. Починаючи із середньої групи дошкільники залучаються вихователем до підготовки таких дійств: або відводиться спеціально час для цього, або під час зображальної зображувальної діяльності.

Отже, основою для театралізованої діяльності у дошкільному віці є спілкування, задоволення комунікативної потреби на основі яких розвиваються форми міжособистісної взаємодії. У контексті спілкування дитини і дорослого,

вихователя й дитини дошкільного віку театралізована діяльність розвивається у напрямку вдосконалення мовлення дитини до створення предметного розвивального середовища у спільній взаємодії вихователя разом із дітьми. Театральною діяльністю необхідно керувати, тобто формувати її. До її чинників належать: мовленнєвий розвиток дитини, потреба у самовираженні, ознайомлення з навколишнім світом, предметно-розвивальне середовище і т. д. Спілкування вихователя та дітей спрямоване на формування партнерських стосунків між учасниками спільної театралізованої гри, на розвиток позитивних способів взаємодії, на розвиток організаційного спілкування, уявлень дітей про способи відтворення літературних торів, для орієнтації дітей у навколишньому світі. Домінуюча роль у спілкуванні належить педагогу, який за рахунок його участі у спільній з дітьми ігровій діяльності, здійснює виховний вплив.

Висновки до розділу 1

У науці відмічають вплив спілкування на особистісний розвиток та його віднесеність до педагогічних засобів. Найбільшу цікавість воно становить для дошкільної галузі. У ній робиться акцент на цілеспрямоване виховання його у плані соціального становлення дитини 5 -7 року життя, розширюючи складові до 4-х (комунікативного, регулятивного, емоційно-афективного, перцептивного) та визначаючи завдання щодо його сформованості: необхідності сприймання себе у сфері людських стосунків, якостей, розвиток потреби у соціальній взаємодії, набуття у соціальних мотиваційних утворень, формувати арсеналі сукупність засобів для спілкування, вдосконалення досвіду взаємодії, виховувати у дитини 5 -7 років соціально-затребуваних рис.

У дітей 4 -7 років виникають особливі стосунки з однолітками та дорослим: позаситуативно-особистісна та ситуативно-особистісна. Дітей цікавлять у дорослого його вміння надавати оцінку явищам життя й інших людей, зокрема малюків. Останні прагнуть у цьому напрямку отримати можливість обговорити власні уявлення про правомірність власних дій та вчинків стосовно існуючих норм, а також відповідне поводження інших людей і самого дорослого також.

Спілкування вихователя з дітьми дошкільного віку передбачає наявність: емоційності, підтримки ініціативи дітей, довірі до них, партнерського ставлення до особистості співрозмовника, його особистісних якостей, виявленні зустрічної активності під час взаємодії. Ці елементи виявляються у створенні психологічного клімату, доброзичливої атмосфери у дитячому колективі, під час спільної діяльності між педагогом і дітьми, основою якого є «суб'єкт – суб'єктна» взаємодія.

Однією з важливих форм стосунків у цьому віці є театралізовані дійства. У контексті спілкування дитини і дорослого, вихователя й дитини дошкільного віку театралізована діяльність розвивається у напрямку вдосконалення мовлення дитини до створення предметного розвивального середовища у спільній взаємодії вихователя разом із дітьми. Тут спілкування вихователя та

дітей спрямоване на формування партнерських стосунків між учасниками спільної театралізованої гри, на розвиток позитивних способів взаємодії і вдосконалення ділового спілкування, уявлень дітей про способи відтворення літературних творів і їх орієнтації у навколишньому світі.

.

РОЗДІЛ 2.
ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ ТА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Методика та організація дослідження колективної взаємодії вихователя та дітей 5 -6 років у театралізованій діяльності. З метою практичного вивчення колективних форм взаємодії вихователя та дітей 5 -6 року життя у театралізованій грі було проведено констатувальний експеримент. ***Завданнями якого*** були:

1. Створення методики дослідження взаємодії вихователя та дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.
2. Емпіричне вивчення властивостей спілкування дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності та з'ясувати рівень його розвитку.
3. З'ясувати особливості форми взаємодії вихователя з дітьми старшого дошкільного віку та з'ясувати напрямки її можливого вдосконалення.

Окреслені дослідницькі завдання вимагали відповідності логіки та етапів емпіричного дослідження, яке представлено трьома етапами. Так, ***перший етап – підготовчий*** на якому нами було підібрано та розроблено діагностичні засоби для методики дослідження взаємодії вихователя та дітей 5 -6 років під час театралізованих ігор, яка включала в себе такі емпіричні методи: спостереження за взаємодією педагога з вихованцями старшої групи, тест на комунікабельність для дітей 5 -6 року життя, бесіда для старших дошкільників «Налаштованість на спільну діяльність із вихователем», бесіда для вихователів «Спілкування з дітьми у грі», анкета для вихователів «Використання творчих ігор в освітньому процесі», методи кількісної та якісної обробки результатів.

Розглянемо детально зазначені методи та особливості використання у методиці вивчення форм взаємодії вихователя і дітей 5 -6 року життя у

театралізованій грі. З метою вивчення комунікабельності дітей старшого дошкільного віку у театралізованій грі з дорослими (вихователями) нами було підібрано тест «Запас слів» та розроблено бесіду з дітьми про особливості їх спілкування під час спільної діяльності. Зокрема тестовий інструментарій було використано з метою вивчення рівня розвитку мовлення дітей як засобу спілкування. Його основа – з'ясування рівня розуміння малюком значень слів, які подано через поняття, іншими словами просять продемонструвати його сутність. Дошкільнята мають називають які-небудь ознаки або функції слова, або включити його у конкретні ситуації. У методиці пропонується п'ять наборів слів, які включають іменники, прикметники й дієслова. Набори слів до методики представлені у додатках.. ***Висновки про рівень розвитку:*** 10б. дуже високий, 8 – 9б. високий.4 – 7б. середній, 2 – 3б. низький, 0 – 1б. дуже низький.

Наступний метод дослідження – бесіда зі старшими дошкільниками про їх участь у спільній (театральній) діяльності з вихователем в освітньому процесі ЗЗДО.

Так, питання «Чи ти береш участь в іграх, які пропонує вихователь?» надає відомості про *залучення вихователем дітей* до ігрової діяльності. Наступне запитання «Яким чином ти знаходиш потрібну інформацію під час участі в грі, що підказує тобі вихователь?» вказує на *спілкування вихователя з дітьми під час отримання необхідної інформації* в театралізованій діяльності. Інформацію у дітей *про етапи театральної діяльності та спілкування у ній з вихователем* надасть запитання «Яка театралізована гра, поставлена тобі найбільше запам'яталася?». Запитання «Чи можеш ти вільно спілкуватися під час театрального дійства з вихователем?» вказує на *наявність у дітей практичних навичок спілкування у театралізованій діяльності*. Надає відомості про *наявність практичних навичок обговорення підсумків театралізованої діяльності* питання п'ять «Чим завершується зазвичай гра у якій ти брав участь як актор (учасник) *(діловий мотив співпраці)*. Чи обговорюєш свою акторську гру з вихователем, результат гри з вихователем?», оскільки після такої діяльності дитина у лаконічній формі має представити лаконічну доповідь та

обговорити її з вихователем й іншими дітьми. Запитання «Чи із задоволенням ти приймаєш участі іграх, коли відчуваєш себе справжнім актором?» – уточнює попередні запитання бесіди та надає відомості про *цікавість і емоційну задоволеність дитини* у ігровій діяльності. В цілому бесіда надає інформацію про *емоційну задоволеність* дитини від процесу спілкування з дорослим (вихователем) у театралізованій діяльності.

Наступний метод дослідження – інтерв'ю з вихователями. Сутність методу полягає у взаємодії дослідника із досліджуваним з метою швидкого отримання певної інформації та ставлення респондента до неї. До його переваг відносять: безпосередній контакт, що надає можливість уточнювати запитання і відповіді, які реєструються у протоколі, невелика кількість запитань, проста обробка отриманих відомостей. Нами було розроблено запитання для педагогів, які стосуються їх розуміння художньо-творчої діяльності дітей, знання її видів, переконаність у найбільш улюбленому виді такої активності з боку дітей, як саме вони намагаються їх організовувати в освітньому процесі, що лежить в основі дитячих мотивів, бажань щодо їх участі в такій діяльності, чи знайома дитина з театром, чи часто вони перебувають у ньому, чи ставите ви з ними самостійно вистави в ЗДО, вказати вистави, які найбільш вплинули на дітей, останні проведені в ЗДО.

Наступний метод спостереження, який дозволив виявити вплив творчої гри на спілкування особистості. Під час *спостереження* зверталась увага на вміння вихователя викликати в дітей бажання до спілкування під час ігрової взаємодії; встановлення ігрових стосунків між вихователем та дошкільником під час гри. (додаток Б)

Мета спостереження: виявити оптимізацію спілкування дітей 5 -6 років під час творчої гри

Об'єкт спостереження: діти 5 -6 року життя, педагог.

Суб'єкт спостереження: дослідник.

Предмет спостереження: способи оптимізації спілкування у процесі ігрової взаємодії.

Способи оптимізації: використання бесіди (пошукові запитання, власний досвід дітей), читання казки, переказування оповідань, складання розповідей по картинці.

Завдання спостереження:

1. Виявити вплив вибору ролі у процесі організації ігор на спілкування дитини.
2. Визначити вплив правил гри у процесі гри на активність у взаємодії.
3. Зафіксувати врахування сюжету, задуму у процесі її організації на взаємодію дітей і дорослих.

Форми фіксації : відповідні бланки.

Види спостереження : стандартизоване, групове, зовнішнє, систематичне.

Наступне спостереження (додаток В.)

Мета спостереження: виявити у процесі гри стосунки між вихователем і дитиною

Об'єкт спостереження: діти 5 -6 року життя, педагог.

Суб'єкт спостереження: дослідник.

Предмет спостереження: форми стосунків між вихователем і дитиною у творчих іграх.

Форми стосунків: переказування казок, мовленнєві вправи, різноманітні ігри, заняття.

Завдання спостереження:

1. .Виявити вплив вихователя, на обрані ролі дошкільника у процесі його ігрової активності.
2. Зафіксувати, яким чином проходить закінчення творчих ігор.
3. Окреслити результати творчих ігор на спілкування і взаємодію між її учасниками й дорослим

Форми фіксації : бланки.

Види спостереження : стандартизоване, групове, зовнішнє, систематичне.

Наступне спостереження (додаток Г.)

Мета спостереження: виявити форми стимулювання активності дітей при організації ігор.

Об'єкт спостереження: діти 5 -6 років, педагог.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Предмет спостереження: дослідити форми стимулювання активності дітей при організації творчих ігор

Форми стимулювання: бесіда із дитячого досвіду, переказування та читання казок, вправи на розвиток спілкування, атрибутика, реквізити, костюми, атрибутика до ігор.

Завдання спостереження:

1. Виявити компетентність вихователя при організації гри.
2. Вплив атрибутики на активність та спілкування дошкільників у грі.
3. Застосування реквізитів як невід'ємної частини в даній грі на спілкування дошкільників.

Форми фіксації : протокол, бланк протоколу.

Види спостереження : стандартизоване, групове, зовнішнє, систематичне.

Останній метод, який було використано у нашому дослідження – бесіда з батьками вихованців старшої групи про театралізовані ігри вдома. Вона складалася з п'яти запитань. Передбачалися такі запитання: чи любить дитина вдома гратися у театр, чи часто вона займається такою справою, за якими ознаками робите висновок про це, чи допомагали (-єте) створювати декорації, костюми, атрибутику ігор, чи приймаєте участь у спільних іграх з вашими дітьми у театр

Другий етап – емпіричне дослідження. Наше дослідження проводилося в ЗДО Чернігівської області: у м. Чернігів. Було здійснено роботу в Ніжинському ЗДО № 23 «Розвивайко». Вибірка становить: 25 осіб – діти 5 -6 років, які відвідують ЗДО; 11 вихователів, які мають значний досвід роботи у закладі, батьки вихованців у кількості 23 особи. В цілому вибірка складає 59 осіб.

Третій етап – обробка та аналіз результатів дослідження. Отримані результати вивчення особливостей взаємодії дітей старшого дошкільного віку із вихователем під час театралізованої діяльності було розглянуто у наступних параграфах магістерського дослідження.

Таким чином, методика констатувальної частини експерименту містить у собі діагностичні засоби для дослідження взаємодії вихователя та дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності: тест на комунікабельність дітей 5 -6 року життя «Запас слів», бесіда для старших дошкільників «Налаштованість на спільну діяльність із вихователем», інтерв'ю з вихователями «Спілкування з дітьми у грі», бесіда з батьками вихованців, методи кількісної та якісної обробки результатів. Критеріями методики виступають: *психологічна налаштованість на взаємодію* (з боку вихователя), показниками якого є партнерське ставлення, довіра до дітей, емоційність, акценту на позитивних якостях; *комунікабельність дітей у спільній діяльності*, показниками якого є запас слів, навички театралізованої гри, зацікавленість дійством театрального плану, емоційна задоволеність; *професійний, з* показниками планування, організації та керівництвом театралізованою грою.

2.2. Особливості взаємодії між вихователями та дітьми старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності та її рівень розвитку

Розглянемо отримані результати щодо комунікабельності дітей 5 -6 року життя з дорослими у процесі спільної діяльності. Основні показники цього тесту «Запас слів» занесені до таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Показники словникового запасу дітей старшого дошкільного віку у відсотках

Показники дітей 5 -6 років	Рівні та показники		
	Низький	Середній	високий
Розвиненість комунікабельності малюків	25	67	8

У таблиці 2.1. містяться показники комунікабельності дітей 5 -6 року життя, які представлено у відсотках. Як бачимо, найбільша кількість дітей тяжіє до середнього рівня її розвиненості. Приблизно четверта частина досліджуваних має взагалі низьку міру сформованості цієї діяльнісної ознаки. Проте дуже невелика групка малюків має високу здатність до спілкування, у плані значного запасу слів, їх розуміння та використання у процесі взаємодії в ігровій діяльності. На діаграмі дуже яскраво представлені виявлені нами тенденції.

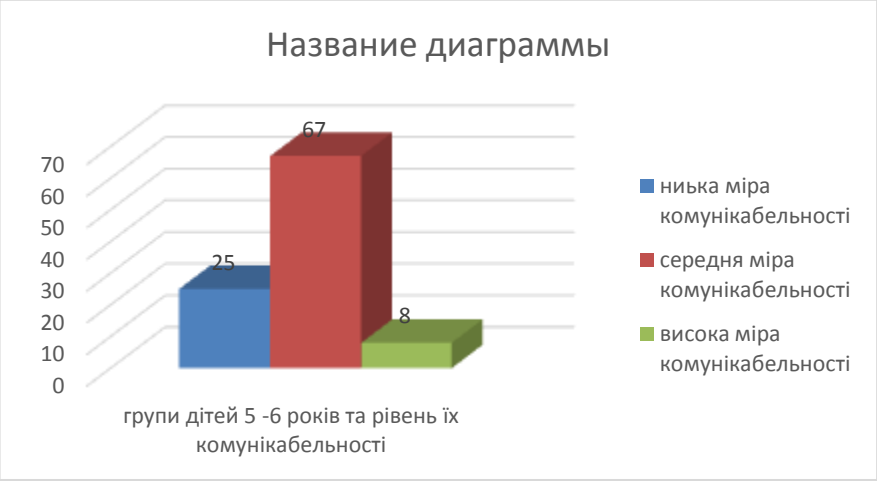

Рис. 2. Групи дітей 5 -6 років з різним рівнем комунікабельності

Як бачимо, у дітей старшого дошкільного віку переважає середній рівень запасу слів для спілкування 67 %. Вихованців з високим рівнем – 8 %. Значно більше малюків з низьким рівнем, у порівнянні з дітьми, які мають високу міру розвитку означеної властивості – 25%. Можна зробити висновок, що у дітей 5 - 6 року життя переважає середній рівень комунікабельності над низьким більше ніж у два рази, а над високим у 8 раз. Водночас, порівнюючи дітей 5 -6 років з низьким рівнем запасу слів і високим, також відмітимо, що таких досліджуваних у 3 рази більше. Отже, попередньо можемо зробити висновок, що мовлення дітей як засіб спілкування з дорослими є недостатньо розвиненим для спілкування на різні теми у різних видах спільної діяльності, у тому числі й театралізованій грі.

Розглянемо отримані результати за бесідою для дітей старшого дошкільного віку про їх участь у театралізованій діяльності та особливостями спілкування та взаємодії із вихователем. Так, на запитання до дітей «Чи ти береш участь в іграх, які пропонує вихователь?» 80 % досліджуваних зазначили, що приймали участь у іграх, які організовували вихователі під час навчально-виховного процесу. Такі відповіді означають, що більшість педагогів під час процесу спілкування зацікавлюють дітей до театралізованих дій, до участі в театралізованій діяльності, і, відповідно спілкуються із дітьми як із партнерами по спільній діяльності.

Для того, щоб повноцінно використовувати в освітньому процесі ДНЗ театралізовану діяльність дитина має не лише володіти арсеналом необхідних знань, до яких належать, в першу чергу, знання про способи отримання інформації до та під час експериментальної діяльності, але і вміти та не боятись запитати про них у вихователя чи в когось іншого. Діти переважно вказували, що більшою мірою вони отримують необхідні відомості вихователів, батьків, а також інколи і з телевізора чи комп’ютера. Як бачимо шляхи пошуку інформації дітей є суттєво залежними від інформації дорослих: 65% дітей отримують інформацію від дорослих у процесі спілкування, а інші 25 %

дошкільників отримують інформацію з телевізора чи комп'ютера. Відповідно, основна частина дітей отримує необхідну інформацію у процесі безпосереднього спілкування.

Здійснення театралізованої діяльності також передбачає наявність у дітей знань про етапи її реалізації. Так, переважна більшість дітей зазначила, що така діяльність відбувається у декілька етапів: розповідь вихователя та ознайомлення за його допомогою із літературним твором, який обраний для театралізації, обговорення його спільно із вихователем і спрямування та визначення подальшої роботи. Як бачимо вихователі проговорюють із дітьми етапи їх діяльності і, відповідно, фіксують їх увагу на ключових моментах, що також є свідченням ділових мотивів спілкування як з боку вихователів так і з боку дітей.

Відповіді дошкільників на запитання «Яка театралізована гра, поставлена тобі найбільше запам'яталася?» були повністю суперечливими. Вони не змогли точно, правильно назвати театралізацію чи її вид. Діти вказували, що під час театралізованої діяльності вони частіше спостерігають за вихователем, за своїми ровесниками, а коли їм щось не зрозуміло, запитують про це у нього, а після цього вони спільно із вихователем після проведення театралізації узагальнюють, що саме вони бачили, чому все так відбувалося. Коли їм щось не зрозуміло вони про це запитують вдома у батьків (коли відповідь вихователя не задовольняє їх цікавість). Всі діти без виключення надали такі відповіді. Все це вказує на *відсутність у дітей практичних навичок спілкування під час реалізації театралізованої діяльності та після її завершення*.

Відповідаючи на запитання бесіди «Чим завершується зазвичай гра у якій ти брав участь як актор (учасник). Чи обговорюєш свою акторську гру з вихователем, результат гри з вихователем?», діти зазначали, що в кінці вихователь найбільш частіше задавав питання, а всі вони на них відповідали (90% відповідей). Було зрозуміло, що власне процес спілкування був у більшій мірі формальним, оскільки педагог лише вказував дітям певні моменти дійства, а потім з ними їх обговорював колективно, не вдаючись до індивідуального

спілкування. Цілком зрозуміло, що діти не мали необхідних практичних навичок взаємодії з дорослим (педагогом), щоб мати змогу обговорити результати діяльності з іншими дітьми.

Діти, надаючи відповіді на запитання бесіди «Чи із задоволенням ти приймаєш участі іграх, коли відчуваєш себе справжнім актором?», всі без виключення відмітили, що залюбки приймають участь у театралізованих дійствах і отримують від цього емоційну насолоду. Так вони задовольняють цікавість про навколишню дійсність і досить емоційно це переживають. В цілому можемо відмітити, що за емоційним критерієм спілкування у театралізованій діяльності з дорослим (вихователем) є досить цікавою і тут формуються практичні навички ділового спілкування. Проте не завжди вихователь чітко реалізує ділове спілкування з дитиною старшого дошкільного віку, вдаючись при цьому до формальних запитань і відповідей. Мотиви спілкування дітей, зважаючи на відповіді старших дошкільників, є пізнавальними і діловими. Відповіді дітей на останнє запитання бесіди «Чи приймаєш участь у виготовленні атрибутів, декорацій для театралізації?» більшість дітей зазначили, що їх до такої діяльності не залучають. Все це робить власне сам вихователь, або просить зробити батьків. На нашу думку вихователь обмежує чи уникає від спільної діяльності з дітьми, що негативно відображається на його стосунках із дітьми.

Таким чином, здійснивши вивчення особливостей спілкування дітей з вихователями у театралізованих іграх, можемо вказати, що малюки прагнуть до спільної діяльності з дорослими: вони прагнуть до обговорення всіх питань які стосуються спільної діяльності із вихователями. При цьому можна зазначити, що мовлення як засіб комунікації і спілкування за рівнем розвитку у переважної більшості дітей знаходиться на середньому рівні, а тому форми колективної взаємодії у грі розвинені слабко. Це дозволяє дітям вільно спілкуватися на різні теми із дорослими. Проте практичні навички взаємодії у театралізованій грі розвинені недостатньо, що певною мірою перешкоджає у спілкуванні з дорослими, а також не набуло поширення ділове спілкування. Здійснимо тепер

розподіл дітей за рівнями сформованого у них ділового спілкування у спільній діяльності під час взаємодії з вихователем – театралізованій грі та занесемо ці дані до таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні ділового спілкування дітей 5 -6 років у театралізованій діяльності з вихователем

Рівні взаємодії	Характеристики взаємодії дітей у спілкуванні підчас театралізованих ігор	Відсоток дітей 5 -6 років
Високий	Діти, які розуміють значення слів, правильно здійснюють узагальнення, класифікацію, впевнено себе почувають під час театралізованої гри, легко спілкуються із вихователем, приймають участь в обговоренні позитивних чи негативних моментів, відчувають емоційне задоволення від процесу спілкування, взаємодії із вихователем	**20%**
Середній	Діти, які правильно розуміють значення сів, але недостатньо впевнених у собі під час театралізації, спілкуються із вихователем дещо і є дещо скутими, інколи приймають участь в обговоренні театралізованого дійства, прагнуть до контактів вихователів, але не завжди відчувають від них підтримку.	**36%**
Низький	Діти, які постійно бояться дізнатися у вихователя будь-яку інформацію, яка їх цікавить, мають прогалини у розумінні слів та здійсненні узагальнень, не відчувають емоційного задоволення від процесу спілкування і спільної взаємодії.	**44%**

Як бачимо із табл. 2.2, найбільша кількість дітей не відчувають емоційного задоволення від процесу взаємодії з вихователем у спільній діяльності, оскільки не мають практичних навичок поведінки у театралізованій грі та у них відсутні практичні навички обговорення театралізованого дійства, проте інтерес та потреба у спільній діяльності та прагнення до спілкування і підтримки з боку дорослого (вихователя) у них є, однак не завжди відчувають відповідне позитивне ставлення і підтримку з боку педагогів. Менший відсоток (36%) дітей належать до середнього рівня, оскільки не завжди приймають участь в обговоренні театралізованого дійства, не почувають себе досить впевнено під час театралізації, однак їм властиві практичні навички взаємодії з однолітками та вихователем та мають деякі ускладнення із розумінням слів та їх використання, прагнуть до контактів вихователів, але не завжди відчувають від них підтримку. Найменша кількість дітей старшого дошкільного віку (20%) мають гарний словниковий запас, добре розвинені практичні навички взаємодії з вихователем у театралізованому дійстві сформовані здатності до обговорення театралізованої гри та відчувають позитивне емоційне задоволення від гри й завжди відчувають позитивне ставлення до себе з боку вихователя.

Таким чином, здійснивши вивчення взаємодії дітей та їх налаштованості підчас театралізованих дійств, а також особливостей спілкування дітей із вихователями, можемо вказати, що діти прагнуть до спільної діяльності із дорослими: вони намагаються обговорювати всі питання, які стосуються взаємодії у спільній діяльності разом із вихователями. При цьому можна зазначити, що мовлення як засіб комунікації і спілкування за рівнем розвитку у переважної більшості дітей знаходиться на середньому рівні. Це дозволяє дітям вільно спілкуватися на різні теми із дорослими. Проте практичні навички взаємодії у театралізованій грі розвинені недостатньо, що певною мірою перешкоджає у спілкуванні з дорослими. Значна частина дітей незадоволена взаємодією із вихователем, оскільки не відчувають до себе поваги та партнерського ставлення з боку педагога. Водночас, ділове спілкування дитини з дорослим не набуло апогею у своєму розвиткові. Такий стан речей дозволяє

вказати на необхідність здійснення формувальних впливів з метою усунення виявлених негараздів.

2.3. Вивчення взаємодії вихователя з дітьми у спільній театралізованій діяльності та ставлення до дітей старшого дошкільного віку у спілкуванні

Розглянемо результати проведеного інтерв'ю з вихователями, які працюють із дітьми 5 -6 року життя й безпосередньо організовують театральні дійства. Питання стосуються особливостей взаємодії вихователя з вихованцями.

Розглянемо результати інтерв'ю проведеного з вихователями ЗДО з проблеми форм спілкування з дітьми 5 -6 років. Так, на запитання про сутність творчої діяльності 54 % респондентів відповіли, що вони її пов'язують з розвитком творчості, креативності у дітей, відповідно до вимог програми й БКДО. Четверта частина опитаних пов'язують її з різною активністю малюків і на перше місце ставлять театралізовані ігри у дошкільному віці. Біля 10 % вказують на те, що це особлива форма у якій відображається ставлення до навколишньої дійсності. Отже, педагоги насамперед, пов'язують з творчим розвитком таку активність, а четверта їх частина виділяють тут театралізовані дійства.

Аналізуючи відповіді педагогів на наступне запитання, ми відмітили: 45 % опитаних намагаються використовувати у своїй діяльності всі можливі види вказаної поведінки дітей, зокрема образотворчість, творчі ігри (які саме не конкретизували); друга, рівнозначна частина досліджуваних, основну увагу звертають на зображувальну активність своїх вихованців (малювання, ліплення, аплікація, декоративне малювання, зображення за допомогою нетрадиційних технік); 10 % надають перевагу тому видові діяльності, до якої є прагнення у дошкільнят. Отже, переважна більшість педагогів, організовуючи відповідну активність малюків, керуються власними вподобаннями, можливо практичним досвідом, не враховуючи при цьому інтереси вихованців.

Розглядаючи відповіді педагогів на запитання про найбільш улюблений вид творчих дій, з'ясували, що такими є образотворчість. Опитаних, які надали

такі відповіді у вибірці 54 %. Для 36 % малюків, найбільш улюбленими є музичне мистецтво. 1/10 вибірки вказує на те, що діти обожнюють всі, без винятку види творчої активності. На нашу думку, найбільш улюбленим видом поведінки дітей 5 -6 років у цьому плані буде така, яка найбільш частіше пропонується вихователями. Проте відмітимо, що взагалі у цьому переліку відсутні театралізовані ігри дошкільників.

Що саме лежить в основі обрання вихователем певних дій та видів діяльності, якою метою вони керуються. Зокрема працівники дошкільної установи зазначили, що вони у цьому руслі керуються власними планами, БКДО й переслідують певну мету: розвиток творчості й креативності у своїх вихованців. Такі відповіді надали 36 % членів вибірки. Інша частина досліджуваних, зазначили, що обираючи той чи інший вид дитячої активності беруть до уваги інтереси й прагнення малюків. Опитаних, які висловили подібні думки – 36 %. Решта 28 % вважають, що основою вибору має бути врахування вікових особливостей дітей 5 -6 року життя. Отже, означені педагогічні засоби обираються за різними критеріями, до яких тяжіють педагоги. Водночас позитивним є факт врахування інтересів вихованців під час обрання творчої діяльності.

На запитання, що саме подобається малюкам під час художньо-творчої діяльності, абсолютно всі 100 % респондентів зазначили: можливості виявлення, демонстрації власних творчих можливостей, жага отримання нового оригінального результату, відкриття нового. На нашу думку осторонь залишається проблема взаємодії, форм спілкування між вихователем і дітьми у такій активності. Саме на цю проблему не звертається увага у сучасних ЗДО, оскільки більшою мірою акцентується увага на індивідуальних відмінностях, ігнорується при цьому процес спілкування. Отже, вихователі більшою мірою акцентують увагу на аспектах творчого потенціалу підростаючої особистості, не звертають увагу на організацію взаємодії з дітьми, та дітей між собою.

На запитання, чи вдавалося вам водити нинішніх дітей до музею, театру у вашому місті, також всі опитані зазначили, що такої мети вони перед собою не

ставили. Деякі, незначна частина 10 % шкодують про такі речі, проте біля 90 % респондентів зазначили, що дітей ще дуже рано водити у такі місця, бо вони малі й нічого не розуміють. На нашу думку, таке ставлення дорослих є неправильним, оскільки саме в цьому віці у дітей 5 -6 року життя з'являється інтерес до таких моментів, набувається практичний досвід, тому їх потрібно залучати, цілеспрямовано виховувати у них позитивне ставлення через ознайомлення з репродукціями картин, перегляд театральних вистав.

Підтвердження нашої думки знаходимо під час аналізу відповідей членів вибірки на наступне запитання, щодо постановки театральних вистав у ЗДО. Так, 81 % дорослих відповіли, що до у них дуже часто бувають як аматорські, так і професійні театральні трупи з виставами. Дітям дуже вони подобаються. Тематика вистав у них або повчальні, або розвивальні. Також ці опитані підтвердили, що раз на місяць вони у них бувають. Решта 19 % досліджуваних з запереченням похитали головами. Отже, діти з зацікавленістю ставляться до театральних дійств, переживають разом з героями, набувають досвіду перегляду вистав.

Також, аналізуючи відповіді дорослих на наступне запитання, довідалися про існуючий практичний досвід дітей у плані самостійної постановки театралізованих дійств у садочку, зокрема всі педагоги відмітили наявність у них такої практики роботи. Водночас, 72 % членів вибірки зазначили, що подібне вони передбачають під час підготовки святкових ранків, де вистави вносять до сценарію проте тут задіяні не всі діти, оскільки більшість з них є глядачами. Також ця частина досліджуваних не змогла назвати останню постановку театралізованого дійства, спільної з дітьми. Решта 28 % педагогів, відмітили що часто ставлять подібного роду заходи разом з дітьми. Глядачами при цьому виступають менші діти, а також дорослі, працівники ЗДО та члени родин вихованців, яких вони постійно запрошують. При цьому вихователі назвали й ряд таких спільних вистав: *Лускунчик, Попелюшка, Карлсон*. Отже, на нашу думку, вихователі не у повній мірі використовують потенціал дитячих театралізованих дійств, принаймні 72 %. Адже вказані ігри не лише

стимулюють розвиток креативності, творчих здібностей, вони сприяють згуртуванню дитячого колективу, розвиткові у них міжособистісних стосунків, спілкування, колективних форм взаємодії з дорослим, розвиненості ділової форми спілкування як з дорослими так і ровесниками.

Аналізуючи відповіді респондентів на останнє запитання інтерв'ю, ми відмітили, що всі педагоги упродовж останнього року ставили вистави спільно з дітьми. Вони повторювалися, що в цілому тут задіяні не всі діти, оскільки театралізовані дійства для них (дорослих) лише вкраплювання у загальний сценарій свята. Вони наголошують, що зазвичай, їх готують до тематичних свят, навіть не до кожного.

В цілому, можна відмітити позитивне ставлення педагогів ЗДО до творчої діяльності старших дошкільнят в цілому. Окрема частина педагогів дуже позитивно ставиться до театралізованих ігор вихованців. Всі, без винятку, педагогічні працівники вказують на наявність великого захоплення з боку дітей театром, проте вони, на нашу думку, не зовсім вдало його підтримують. Більшість дітей виступають глядачами, оскільки практики організації театралізованих дійств самих дітей зовсім мало й беруть у них участь лише окрема їх частина.

Розглянемо тепер надані відомості про театр батьками вихованців. Зокрема, відповідаючи на запитання про частоту ігор у театр вдома дітей, дорослі відповідали по0різному. Зокрема 32 % респондентів вказали, що так, дуже часто грають. П'ята частина досліджуваних зазначила, що інколи грають. І 48 % відповідей по вибірці були заперечними. Отже, біля половини дітей не грають у театралізовані ігри вдома. На нашу думку, з ними мало проводяться відповідні заходи в ЗДО і в сім'ях вихованців. Саме тому у них відсутній практичний досвід їх організації й самих дійств.

Наступне запитання мало вказати на зацікавленість батьків вказаною проблемо, оскільки передбачалося виявити їх обізнаність, ставлення до такого роду занять їх дітей: на основі чого вони зробили такі висновки. Тут були дуже різноманітні висловлювання. Зокрема 28 % дорослих зазначили, що вони

неодноразово були свідками перевдягання дітей до обраних ними ролей, облаштовували разом з ними сцену, бачили, як вони розподіляють ролі між іншими членами дітей (переважно братами, сестрами). 16 % батьків зізналися, що вони є глядачами таких театралізованих вистав, їх запрошують діти й демонструють власні досягнення у акторському мистецтві. Ще 4 % опитаних зізналися, що допомагають виготовляти необхідні атрибути.

Але при цьому половина дорослих членів сімей, вказала, що у дітей немає інтересу, їм не подобається грати у такі ігри, немає бажання займатися таким, їм не подобається виступати. Як бачимо, у значної кількості дітей відсутні не лише практичний досвід участі у відповідних іграх, але й інтерес. На нашу думку, в родинах також не зовсім звертають увагу на розвиток у дітей 5 -6 року життя інтересу до театру, не приймають участі батьки у відповідній активності.

Наступне запитання бесіди було логічним продовженням: чи допомагають батьки виготовляти атрибутику, костюми, елементи декорацій для театралізованих ігор дітей. Тут спостерігається аналогічні факти: 56 % дорослих зазначили, що вони постійно таким займаються й позитивно до цього ставляться; 8 % дорослих членів сімей наголосили, що таке вони виготовляють на прохання вихователів, коли їх діти задіяні у виставах; 36 % опитаних вказали, що таким вони не займаються. Отже, спілкуються на задану тему з дітьми лише половина батьків вдома й тим самим розвивають у дітей ділове спілкування разом з інтересом, досвідом гри у театр. Решта дорослих цим займається час від часу, за бажанням, або взагалі ігнорують досліджувану проблему.

На запитання, чи приймають вони участь у театралізованих дійствах разом з дітьми, 44 % відповіли стверджувально, наголошуючи завжди з цікавістю грають з малюками. 20 % можуть лише інколи зайнятися такою справою разом з дітьми, 36 % досліджуваних надали заперечу вальні відповіді: ніколи цим не займаються і дитина також.

Таким чином, дорослі у недостатній мірі звертають увагу на розвиток колективних форм взаємодії з дітьми, тим самим не сприяють формуванню у

них ділових стосунків як з партнерами. Театралізована діяльність надає таких знань, сприяє вихованню навичок, інтересу до спільних дій. Проте дорослі мало звертають уваги на таку творчу активність дітей, залучаючи обмежену їх кількість до участі.

Саме про це свідчить проведене спостереження за організацією творчих ігор. Аналізуючи дані, ми можемо виокремити такі умови організації творчих ігор: стимулювання спілкування малюка; ігрова взаємодія між педагогом і вихованцем; врахування індивідуальних відмінностей дошкільнят; оптимізація активності вихованців у організації даної гри.

Під час *спостереження* за дошкільниками, при встановленні стосунків між вихователем та дитиною в процесі творчих, нами було виявлено, що на відносини активно впливає зовнішнє середовище в якому перебуває на даний час дитина, а саме: наявність ігрового куточка, ігровий реквізит, стимулюючі дії дорослих, правила які встановлює вихователь. Такий комплекс засобів має активний вплив на спілкування дітей 5 -6 року життя при участі дитини в ігрових актах поведінки, зокрема це виявляється в: позитивних змінах актів поводження; розширенні мовленнєвої малюків у самостійній ігровій діяльності; обіграванні ролей у різних видах творчих ігор, зокрема театралізованій.

Аналізуючи *спостереження* за 5 -6 року життя у старшій групі ЗДО, з метою стимулювання спілкування у творчих іграх, нами було виявлено, що в будь якому виду діяльності в дошкільників на середньому рівні проходить процес стимулювання. А саме, під час заняття вихователю легше залучити дитину до мовленнєвих актів спілкування, але в самому процесі гри даний стимул проходить ніби автоматично, іншими словами відіграє великий вплив досвіду дитини4 -6 років.

Таким чином, дорослі, зокрема вихователі та батьки, мало звертають увагу на розвиток колективних форм взаємодії з дітьми, тим самим не сприяють формуванню у них ділових стосунків як з партнерами. Театралізована діяльність надає таких знань, сприяє вихованню навичок, інтересу до спільних

дій. Проте вони майже не використовують цю активність дітей. На нашу думку, потрібно розширювати подібні творчі акти поведінки, залучаючи малюків до спільних дій, формуючи ділові стосунки, партнерські відносини з дітьми та між однолітками.

Висновки до розділу 2

За допомогою створеної методики нами було емпірично вивчено особливості взаємодії дітей старшого дошкільного віку із вихователем у театралізованій діяльності. У дітей старшого дошкільного віку переважає середній рівень комунікабельності, дітей із високим рівнем – 8 %. Значно більше дітей, у порівнянні із дітьми з високим рівнем – 25 %. У старших дошкільників переважає середній рівень словникового запасу над низьким у 2 рази, а над низьким у 9 раз. Мовлення дітей як засіб спілкування з дорослими є розвиненим для спілкування у різних видах спільної діяльності.

При з'ясуванні особливостей спілкування дітей дошкільного віку із вихователями було з'ясовано, що діти залюбки включаються до спільної діяльності із вихователями і прагнуть при цьому до активного спілкування. Так, було відмічено, що дітям властива пізнавальна активність у процесі спілкування під час спільної діяльності, вони з повагою ставляться до дорослого під час спілкування і потребують такого ж самого ставлення з боку вихователя. Практичні навички спілкування з дорослим не дозволяють дітям повною мірою реалізувати ділове спілкування. Всі без виключення діти отримують від процесу спілкування емоційну насолоду: задовольняють цікавість про навколишню дійсність і досить емоційно це переживають. В цілому нами було визначено рівні ділового спілкування дітей під час взаємодії з вихователем у процесі театралізованої діяльності. Так, дітей із високим рівнем – 20%, із середнім – 36%, а решта 44 мають низький ділового спілкування у спільній діяльності.

Дорослі мало звертають увагу на розвиток колективних форм взаємодії з дітьми, тим самим не сприяють формуванню у них ділових стосунків як з партнерами. Театралізована діяльність надає таких знань, сприяє вихованню навичок, інтересу до спільних дій. Проте вони майже не використовують цю активність дітей. На нашу думку, потрібно розширювати подібні творчі акти поведінки, залучаючи малюків до спільних дій, формуючи ділові стосунки, партнерські відносини з дітьми та між однолітками.

РОЗДІЛ 3.
СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ КОЛЕКТИВНОЇ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ 5 -6 РОКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Обґрунтування педагогічних умов оптимальної взаємодії вихователя з дітьми 5 -6 року життя у театралізованій діяльності.

Мета формувальної частини педагогічного експерименту полягала в обґрунтуванні та експериментальній перевірці принципів і педагогічних умов організації ефективної взаємодії між вихователем і дітьми 5 -6 року життя у театралізованій діяльності, що обумовило реалізацію таких *завдань*:

1. Обґрунтувати принципи та педагогічні умови ефективної організації взаємодії між вихователями та дітьми старшого дошкільного віку.
2. Створити систему роботи ефективної взаємодії вихователя і старших дошкільників у театралізованій діяльності.
3. Реалізувати основні положення системи роботи з ефективної взаємодії вихователя і старших дошкільників у театралізованій діяльності.
4. Експериментально перевірити ефективність створеної методики взаємодії вихователя та дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.

Окреслені дослідницькі завдання передбачали таку логіку проведення: обґрунтування принципів і педагогічних умов організації взаємодії у театралізованій діяльності та створення системи роботи з спілкування у театралізованій діяльності; реалізація на практиці системи роботи з ефективної взаємодії вихователя і старших дошкільників; з’ясування ефективності здійсненої роботи у порівнянні з результатами констатувального експерименту.

Будь-яка система педагогічної роботи ґрунтується на певних принципах, дотримання яких і визначатиме її ефективність та мету. Зокрема *мета* полягає у

досягненні ефективної взаємодії між вихователем і дітьми 5 -6 років у театралізованій діяльності. Для ефективної організації спільної діяльності потрібно врахувати наступні спеціальні принципи, які стосуються організації здійснення театралізованої діяльності в освітньому процесі дошкільної установи: гуманізації, диференціації, інтегративності, змістовності, систематичності, дитячої активності, співпраці, професійної компетентності. Так, *гуманізація* уможливлює довірливі, партнерські стосунки між дитиною і дорослим, передбачає повагу до особистості малюка з боку педагога. *Диференціація* спрямована на врахування індивідуальних можливостей кожної дитини у процесі творення театралізованих актів поведінки під час створення образів. *Інтеграція* є чинником створення у дитячому колективі емоційно-сприятливого психологічного клімату, в основі яких лежить інтеграція різних видів мистецтв і мистецької активності. *Змістовність* - спрямована на дотримання змісту роботи, використання найбільш доцільних педагогічних форм і методів під час театралізованих дійств. С*истематичність* – передбачає використання вправ театрального змісту у різні форми активності впродовж всього перебування малюка в ЗДО. *Дитяча активність* – врахування бажання дітей та їх інтересу у процесі залучення до театралізованих вистав. *Співпраця* – партнерські стосунки між дітьми і педагогом, колективне , ділове спілкування задля досягнення поставленої мети. *Професійна компетентність* – досвідченість вихователі у підготовці проекту театралізованого дійства та його реалізації.

На основі окреслених принципів обґрунтуємо необхідні педагогічні умови її реалізації системи роботи з розвитку взаємодії вихователя і дітей у театралізованій діяльності. На нашу думку, до них належать: *інформаційна готовність дітей до театралізованої діяльності та поведінкова готовність дітей до театралізованої діяльності.*

Зокрема, обґрунтовуючи *першу педагогічну умову* ми зважали на думку Макаренко Л.: ознайомлення дошкільників з театральним мистецтвом здійснюється в таких напрямках:

- *безпосереднє* ознайомлення з театром (відвідування вистав, концертів, зустрічі з акторами, улюбленими героями казок);
- *опосередковане* ознайомлення з театром (розповіді вихователя, альбоми, листівки, радіо, грамзапис, телевізійні передачі);
- *самостійна художня діяльність*, зокрема театральна [22, 13].

Для успішної реалізації безпосереднього ознайомлення з театром, на наш погляд, необхідні:

- високий рівень сім'ї;
- позитивна оцінка ролі театрального мистецтва у вихованні дітей з боку педагогів.

У зв'язку з цим, педагогам необхідно приділяти увагу добору репертуару, систематичному відвідуванню театру, надавати перевагу ознайомленню дітей з різними видами театру, а не з окремим видом; мати достатній рівень знань про театр і театральну діяльність, усвідомлювати необхідність роботи з дітьми в цьому напрямі.

На жаль, у дошкільних навчальних закладах помітне місце посідає лише *опосередковане* ознайомлення з театральним мистецтвом. Вихователі розігрують сценки, організовують слухання радіо, аудіокасет, ознайомлюють з телевізійними виставами.

Ми вважаємо, що вихователям необхідно володіти талантом читця, використовувати різні виразні засоби, елементи костюмів і декорацій. Таке дійсно може належати до театру одного актора та розглядатися як єлемент ознайомлення з театральним мистецтвом.

В моновиставі відсутня композиція (немає мізансцен, бо вихователь виконує твір сидячи чи стоячи; немає різних дійових осіб у костюмах, відсутні декорації тощо), що ускладнює та лише умовно наближає текст читання до сценічного мистецтва.

Слухання казок в аудіозапису мають позитивні якості, які проявляються в тому, що будь-який твір можна прослухати неодноразово в бажаний час, не змінюючи місцезнаходження дитини. Але існує і головний недолік

прослухування аудіокасет – відсутність живого безпосереднього контакту акторів із глядачами [19, 14].

Дослідники вважають, що проміжним видом між безпосереднім і опосередкованим ознайомленням із театром є телевізійний театр. Телебачення є джерелом ознайомлення з багатьма жанрами мистецтва, які діти іншим шляхом впізнати не можуть.

Зазначимо, що негативна сторона перегляду телевізійних театрів та, що театральне мистецтво не сприймається дітьми як свято. В дитини не має певного попередньог настрою, що руйнує позитивну мотивацію – відчувати радість від зустрічі з прекрасним. Відсутня психологічна та естетична підготовка до вистави, яку будуть дивитись [24, 14].

Самостійна художня діяльність (театральна).

У дошкільних навчальних закладах діти беруть участь у різних видах самостійної художньої діяльності: виконують твори, імпровізують, беруть участь в оцінювальній діяльності, яка пов’язана зі сприйняттям мистецтва.

Науковцями і практиками окреслені прийоми активації інтересу дітей до самостійної художньої діяльності, а саме:

- вміння вихователя керувати процесом формування інтересе до самостійної художньої діяльності, зокрема театралізованої;
- обов’язковість підготовчої роботи до кожного виду мистецтва, яка разом становить театральне мистецтво (вміння рухатися, вправно говорити, спілкуватися, перевтілюватися тощо);
- достатній рівень інтересу у дітей дошкільного віку до театралізованої гри, визначений високим рівнем їх загальних ігрових умінь;
- наявність у вихователів широкого масиву матеріалів, щодо творчих завдань та ігрових ситуацій [13, 15].

Уявлення дітей про діяльність акторів

Роботу з формування загальних *уявлень дітей про діяльність акторів*, на думку фахівців, доцільно проводити у такому порядку:

- перегляд вистав у театрі;

- бесіди (перед виставою, в антракті, після вистави);
- організація інтелектуальної, продуктивної та ігрової діяльності.

На основі *перегляду вистав у театрі* формується розуміння дітьми засобів образної та емоційної виразності, за допомогою яких актори передають той чи інший образ; визначають складові частини діяльності акторів.

Так, виділяють такі *етапи* у роботі з перегляду вистав у театрі:

- попереднє знайомство дітей з назвою вистави, зі змістом, пояснити правила поведінки в театрі.

- перед початком вистави звернути увагу дітей на героїв вистави: як вони будуть розмовляти, рухатися, що будуть робити на сцені;

- пояснення слова «антракт». Необхідно надати дітям знання про те, кому та для чого потрібний антракт. Можлива бесіда під час антракту про те, як грають актори, на кого схожі, хто з акторів найбільше подобається?

- у наступній дії розглядають на сцені красиві декорації, яскраві костюми акторів.

- діти плескають в долоні та дарують квіти акторам, коли вистава закінчиться [20 40].

Практики радять використовувати цикли бесід після перегляду вистав. Це допоможе дошкільникам уточнити та систематизувати отримані враження, дати самостійну оцінку тому, що вони побачили у виставі.

Необхідно передбачити бесіду з дітьми про те, чим займаються актори, перш ніж вийти на сцену до глядачів.

У роботі з *ознайомлення дітей із театральними професіями*, необхідно уточнити, що входить до знань про театральні професії:

- праця безпосередніх учасників вистави (ті, хто ставить виставу), тобто режисера, художника, балетмейстера, музикантів і диригента;

- праця *опосередкованих* учасників вистави (тих хто забезпечує умови для успішної вистави), тобто гримера, костюмера, освітлювача, гардеробника, касира, робітників сцени та ін.

До послідовних занять з ознайомлення з театральними професіями відносимо:

- зустрічі з працівниками театру (в дошкільному закладі або театрі);

- екскурсії до театру (спостереження, де проводиться робота безпосередніх учасників вистави та спостереження за роботою опосередкованих учасників театру);

- бесіди педагога з дітьми про театр і театральні професії [18, 44].

Для реалізації *інтелектуальної діяльності з елементами творчості* з формування загальних уявлень про діяльність акторів та людей, які працюють у театрі, є доцільними, на думку науковців, виконання такої роботи: розгадування ребусів, дидактичні ігри, написання замітки про переглянуту виставу та розміщенні її у батьківському куточку, проведення театральних вікторин, ігрових дій, читання художньої літератури, обговорення питань про професії людей театру, заохочення дітей до збирання театральних афіш.

В продуктивній діяльності з елементами творчості: малювання героїв, сценки із вистав, виготовлення декорацій, ліплення казкових персонажів, складання паперових композицій, панно, виготовлення елементів костюмів, масок, шапок.

В ігровій діяльності з елементами творчості розігрують ролі художника, гримера, акторів тощо, розігрування окремих сценок із переглянутої вистави [13, 45].

Таким чином, інформаційну готовність дітей до театралізованої діяльності як умову попередження негативних проявів їх поведінки складають: змістові компоненти театралізованої діяльності (пізнавальний, ігровий, сценічний); ознайомлення з театральним мистецтвом (безпосереднє, опосередковане та самостійна художня діяльність, зокрема театральна); уявлення про діяльність акторів та людей, які працюють у театрі.

Необхідно проводить систему роботи для реалізації інтелектуальної діяльності з елементами творчості, продуктивної діяльності з елементами творчості та ігрової діяльності з елементами творчості.

Обґрунтовуючи другу педагогічну умову: *наявність поведінкової готовності дітей до театралізованої діяльності* – керувалися таким визначенням: *поведінкова* готовність дітей до театральної діяльності - як усвідомлення значення театрального мистецтва, колективного спілкування, правил поведінки.

У театралізованій діяльності, на думку Виготського Л. моральні правила засвоюються в природній ситуації, формується «особистісне» розуміння, як основа свідомого сприйняття форм моралі [10, 24].

Формування поведінкової готовності дітей до театралальної діяльності забезпечують активне використання:

- різновидів театралізованих ігор;
- акторського тренування;
- засобів образної та емоційної виразності;
- засвоєння правил поведінки в театрі.

Важливим, на наш погляд, у формуванні поведінкової готовності є «Акторське тренування».

Акторське тренування - є використання систем вправ для забезпечення формування різних вмінь театральної діяльності. Головне завдання акторського тренування:

- формування вмінь дітей брати участь в театралізованій діяльності.

Макаренко Л. визначає «акторські тренінги» як вид акторського тренування.

Концентрація уваги може бути однотипною, придатною на всі випадки життя, вона залежить від діяльності в конкретній ситуації. Вона можлива, якщо залучена величезна внутрішня сила – сила емоцій. Справжня зосередженість завжди емоційна.

Увага – це внутрішній дієвий процес, у якому залежно від ступеня зацікавленості одночасно з різною швидкістю відбуваються такі дії:

- ми подумки неначе «беремо» і «тримаємо» об’єкт уваги. У результаті цієї дії виникає первинний, ще не стійкий контакт з об’єктом уваги;

- ми подумки неначе «підтягуємо» об’єкт уваги, нібито «спрямовуємося» до нього. Зацікавившись мовленням чи музикою, що лунають здалеку, ми прислухаємося, орієнтуючи вухо в напрямку звуку. Це і є вираження пози психологічним жестом, що виявляє наше бажання наблизити звук або наблизитися до нього. Тут починає виявлятися наша зацікавленість до об’єкта уваги;

- ми подумки нібито «входимо» в об’єкт уваги або «впускаємо» його в себе. Зовсім непомітно переводимо увагу за межі сьогодення, і перед нами виникають картини близького чи далекого минулого, можливо, навіть інше місто, знайомі та незнайомі люди змушують нас ставати учасниками різних подій, і ми відчуваємо щось дивне... Різкий поштовх, або сигнал виводить нас із цього стану.

Робота щодо ознайомлення дошкільників з правилами поведінки у театрі

Звісно, що правила поведінки в суспільстві створювалися століттями. Загальні правила поведінки зовнішньої культури обов’язкові для кожної вихованої людини і засвоїти їх не так уже складно. Але мало знати, як треба себе вести. Треба застосувати ці знання на практиці, тобто використовувати постійно в повсякденному житті.

Професіонали-практики зазначають, що у дошкільному навчальному закладі, крім знань, які забезпечують формування ерудиції дошкільників та їх пізнавальних інтересів, передбачають систему уявлень, які визначають моральний аспект взаємодії дитини з театральною дійсністю. Головне в роботі з дошкільниками – створення певного настрою, яке відповідає ставленню до самого факту відвідування театру.

Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з культурою поведінки в закладі культури пронизує всю роботу: передує безпосередньому ознайомленню з ним, супроводжується бесідами, іграми в театр, образотворчою діяльністю, а також є завершальним етапом у системі роботи. Тому, насамперед, особливо цінне неодноразове обговорення з дітьми питань про правила поведінки в театрі [16, 14-17].

Робота щодо ознайомлення дошкільників з правилами поведінки в театрі спонукає використовувати 4 групи знаків-символів, які допомагають дітям якнайкраще засвоїти правила поведінки в театрі.

Фахівці-практики таку роботу по ознайомленню з правилами поведінки в театрі.

Інтелектуальна діяльність з елементами творчості

На закріплення правил поведінки в театрі дітям пропонується придумати розповідь на тему: «Чому не відбулась вистава в театрі?»

Робота з картками: дібрати одяг, в якому можна йти до театру та пояснити чому; пояснити, які предмети і чому знадобляться в театрі.

Під час продуктивної діяльності з елементами творчості діти придумують та малюють: свої знаки-слова про правила поведінки в театрі, а потім розповідають, що вони означають; «театральні квитки» та інше.

Дітям пропонується колективне малювання, виготовлення виробів з паперу, паперових композицій.

В ігровій діяльності з елементами творчості з метою закріплення правил поведінки про театр, пропонується сюжетно-рольова гра «театральна каса», ігрові ситуації та їх розігрування [21, 52-58].

На завершення цієї теми дошкільники доходять висновку про те, що бути глядачем – це теж мистецтво і що театр вимагає від глядачів естетичної вихованості.

Отже, в основі системи роботи з оптимізації процесу розвитку ділового спілкування вихователя з дітьми, та дітей 5 -6 років з партнерами по театралізованих дійствах покладено спеціальні положення організації таких актів, а також визначені та обґрунтовані на основі них педагогічні умови: *інформаційної та поведінкової готовності дітей до театралізованої діяльності.*

3.2. Методика формувальної частини експерименту щодо розвитку колективної взаємодії між вихователями та дітьми старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності. Система роботи з організації ефективної взаємодії включала в себе декілька етапів. Так, на *першому етапі роботи нами було визначено репертуар*: перелік літературних творів для інсценізації. До нього увійшли «Котик і півник», «Коза-Дереза», «Крихітка Хаврошечка», «Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат», «Лебідь, рак та щука». *На другому етапі нами було організовано роботу по ознайомленню з літературними текстами, їх обговоренню*. Тут здійснювалося спільне обговорення поведінки образів літературних персонажів, їх загальних характеристик.

Також на цьому етапі здійснювалася робота по вдосконаленню у дітей театральних вмінь і навичок. З цією метою нами використовувалися різного роду вправи які активізують уяву і творчість дітей та формують уміння довільно виконувати ролі. Так, нами було використано вправи для розвитку уваги й уяви, де діти мають зосереджуватися на об'єкті, який в даний час є найголовнішим. Друга група вправ була спрямована на оволодіння інтонацією, мімікою, знаходження засобів виразності. Третя група вправ була орієнтована на психологічне налаштування учасників на виконання майбутньої дії, на розвиток здатності швидко переключатися на інші дії.

На третьому етапі нами обиралися конкретні літературні твори та розпочиналася робота над його драматизацією. Поряд відбувалися вправляння дітей щодо входження їх конкретний образ. З цією метою нами використовувалися різного роду педагогічні ситуації, які сприяли роботі над літературним твором. Зокрема нами було використано педагогічні ситуації, які мають розв'язуватися за допомогою театральної діяльності (Н. Мікляева). Зокрема набула поширення практика обігравання чарівних речей, які стосуються певного казкового твору. Це використовувалося з метою зацікавлення дитини відповідним літературним твором, впізнавання необхідних казкових атрибутів. Під час *читання* творів здійснювалася робота по їх аналізу з виділенням головних дійових осіб та складанням їх *психологічного портрету.*

Також тут малюки мали змогу поправлятися у втіленні певного образу, який найбільше припав їм до душі, з використанням спеціальних засобів. *Програвання уривків* казкового твору супроводжувалося підказками з боку дорослого, який наголошував на найбільш важливих ознаках того чи іншого персонажів. *Використання* режисерських ігор з різним наповненням, що дозволяло об'єднувати різні творчі види активності й досягати найбільш оптимальних результатів. Доречним було й використання образотворчості малюками, а також коментар вихователя з приводу виявленого дітьми ставлення до героїв та сюжету літературного твору. Використання словесних, настільно-друкованих та рухливих ігор, які були зорієнтовані на встановлення партнерських стосунків, ділового спілкування між маленькими акторами.

На четвертому етапі проводилася драматизація літературного твору. Тут ми намагалися витримати певні положення, обов'язкові для виконання. Положення про важливість індивідуальних відмінностей між однаковими героями, які були *зіграні* різною малечою. Тому на цьому етапі була практики використання *гімнастичних вправ психологічного змісту*, які розширювали акторські можливості малечі, дозволяючи використовувати різний акторський арсенал для втілення образу персонажів. *Наступне положення передбачало участь всіх дітей 5 -6 років у театралізованих дійствах*. З цією метою сценарій завжди можна було переробити, змінивши кількість дійових осіб. *Положення вільного обрання: передбачало можливість виконання абсолютно всіх ролей окремим маленьким*. *Правило постановки запитань:* перед програванням казки нами постійно обговорювалися, детально аналізувалися зміст театралізації, відбувалося обговорення поведінки кожного персонажу, виділялися необхідні риси для виконання конкретної ролі. *Правило зворотного зв'язку*. Після програвання казки проходило її обговорення, для чого разом із дітьми аналізували: почуття, поведінку, персонажів, відповідність їх характеристик у літературному творі та під час гри тощо. *Наявність атрибутики до драматизації*. *Правило мудрого керівника*. Тут намагалися спільно обговорити досягнення акторів на сцені та намітити спільні дії щодо

усунення певних негараздів у театралізованій грі

Під час здійснення формувальної частини експерименту обов'язковим моментом було виконання педагогом всіх висхідних положень театралізованого дійства, увага до окремо взятого його учасника. У процесі роботи за допомогою різних методичних прийомів стимулювали дітей до обговорення сюжету драматизації, персонажів театрального дійства, обговорювали та узгоджували свої задуми й бажання із інтересами інших учасників. Намагалися організувати роботу так, щоб кожен із учасників зміг спробувати себе у різних амплуа, програвання ролей кількох персонажів. Для цього театралізовану гру повторювали декілька разів. Після своєрідного «перегляду акторів» спільно домовлялися про склад акторів для театралізованого дійства, оскільки у кожного була можливість спробувати себе в ролі, яка подобалася, оцінити себе як актора разом із дорослим, та прийняти рішення про остаточний варіант сподобалася для дітей, можна було домовлятися про кілька складів «артистів».

З метою засвоєння послідовності подій, уточнення образів персонажів нами пропонувалося відтворити персонажів театралізованого дійства у художньо-творчій діяльності, зокрема у малюванні, аплікації, ліпленні за темою твору. В цей момент діти старшого дошкільного віку працювали підгрупами, для деяких малюків прямо давалися вказівки щодо завдання: виліпити фігурки персонажів, щоб розіграти казку у режисерській грі; намалювати сюжетний малюнок до літературного твору. При цьому для багатьох дітей відпадала необхідність у спеціальному запам'ятовуванні тексту

Ще важливим моментом на цьому етапі була підтримка ініціативи дітей в організації сюжетно-рольової гри. Оскільки рольова гра сприяє розвитку спілкування, вмінню дітей домовлятися про ролі, сюжет. Також вихователем було спеціально підібрано декілька ігор, які пропонувалися дітям на прогулянці. Така допоміжна робота сприяла покращенню стосунків між дітьми та вихователем, який постійно брав участь у цих іграх, налагоджуючи психологічний мікроклімат у дитячому колективі.

На п'ятому етапі готувалася театральна вистава для глядачів, розпочиналися репетиції. Саме на цьому етапі готувалися декорації, атрибути, костюми, маски, які були необхідними для театралізованого дійства. Декорації, атрибути виконували разом із вихователем і діти, що дозволяло їм спілкуватися між собою, обговорювати спільні дії, особливості виготовлення атрибутів, спілкуватися і взаємодіяти не лише між собою, але і з вихователем, що сприяло налагодженню співпраці, розвиткові спільних дій, формуванню спільної театралізованої діяльності. Саме на цьому етапі здійснювалася робота над наповненням ігрового куточку й куточку театру, що було другим напрямком співпраці у взаємодії між дітьми та вихователем.

На останньому шостому етапі реалізовувалася вистава. На театралізоване дійство було запрошено батьків, дітей з інших груп дитячого садочку, працівників. Після проведення вистави було обговорено саму виставу «Котик і півник». Тут вихователь намагався підтримати всіх акторів, вказати на всі позитивні моменти, щоб у дітей було позитивне моральне задоволення від ігрового дійства. Після проведення першої вистави вихователь разом із дітьми вирішили про створення театрального гуртка, де продовжуватимуть роботу по постановці театралізованих дійств для молодших дітей.

Театральний гурток назвали «Золотий ключик». Основними завданнями, які прагнули реалізувати стали через його функціонування: розвиток взаємодії та співпраці дітей і вихователя у театралізованих дійствах; налагодження партнерської взаємодії та організаційної форми спілкування в учасників гуртка; розвиток ділових мотивів взаємодії; збагачення акторської майстерності та творчих можливостей малюків; різнопланове використання видів театралізованих актів і театру; супровід дітей 5 -6 року життя у плані самостійних театралізованих дійств, ігор. Власне гурток працював двічі на неділю, заняття тривало біля 30 хв. Змістом його функціонування стало: ознайомлення з літературними творами та робота над ними; тренування у акторській майстерності, входження в образ персонажів, інсценівки та драматизація на заключному етапі.

Окремим моментом стало узгодження літературних творів, які використовувалися для драматизації та необхідні для цього рольові ігри. Варіанти театралізованих та режисерських ігор представлено у таблицях.

Таблиця 3.1

Організація та проведення театралізованих ігор з дітьми старшої групи

Напрямки організації та проведення гри	Варіант 1. Котик і півник	Варіант 3. Крихітка-Хаврошечка	Варіант 3. Коза-дереза
Ігровий задум	Інсценувати казку	Інсценувати казку	Інсценувати казку
Сюжет	Як котик допоміг врятуватися півнику	Як корівка допомогла Хаврошечці	Як лисицю з хатки зайчика виганяли
Ролі	Котик, півник лисичка	Хаврошечка, Бобилиха, корівка, Одноочка, Триочка, Двоочка, Іван-царевич	Лисичка, зайчик, ведмідь, рак, вовк
Ігрові дії	Виконавські дії з жестами, мімікою	Виконавські дії з інтонацією, імпровізація	Виконавські дії з інтонацією, імпровізація
Іграшки / замінники	Костюми, декорації	Костюми, декорації, іграшки	Костюми, декорації, іграшки
Місце та мета гри	Музичний зал, сцена; виховувати гуманні почуття	Сцена; творити імпровізувати разом з дорослими	Сцена; творити імпровізувати разом з дорослими
Попередня робота	Читання казок, підготовка декорацій	Читання казок, підготовка декорацій, підбір музики, пісень	Читання казок, підготовка декорацій, підбір музики, пісень
Знання дітей	Сюжету казки, характерів героїв, засобів інсценівки	Сюжету казки, характерів героїв, засобів інсценівки	Сюжету казки, характерів героїв, засобів інсценівки
Методи керівництва	Безпосередні, опосередковані: поради, вказівки; участь у грі	опосередковані: поради, вказівки; спільна діяльність у грі	опосередковані: поради, вказівки; спільна діяльність у грі
Особливості спілкування	Довіра до дітей, зустрічна активність, емоційність у підсумковій бесіді	Повага до особистості, акцент на позитивних рисах у підсумковій бесіді	

Таблиця 3.2

Організація та проведення режисерських ігор

Напрямки організації та проведення гри	Двоє жадібних ведмежат	Лисичка і журавель	Зайчикові хатка
Обговорення ігрового задуму	Програвання казки	Програвання казки	Програвання казки
Сюжет, лінії його розвитку	Зустріч ведмежат із лисичкою	Взаємні гостини лисиці й журавля	Як лисицю з хатки зайчика виганяли
Розподіл ролей виготовлення атрибутів	Двоє ведмежат і лисичка	Лисичка й журавель	Лисичка, зайчик, ведмідь, півник, вовк
Ігрові дії	Виконавські дії з іграшками, інтонацією	Виконавські дії з іграшками, інтонацією	Виконавські дії з інтонацією, імпровізація
Попередня робота	Читання казок, підготовка декорацій	Читання казок, підготовка пісень, музики, декорацій	Читання казок, підготовка пісень, музики, декорацій
Знання дітей	Сюжету казки, характерів героїв, засобів інсценівки	Сюжету казки, характерів героїв, засобів інсценівки	Сюжету казки, характерів героїв, засобів інсценівки
Особливості керівництва	Безпосередні, опосередковані: поради, вказівки; може взяти участь у грі	опосередковані: поради, вказівки; участь у грі не бере	опосередковані: поради, вказівки; спільна діяльність у грі
Особливості спілкування	Довіра до дітей, зустрічна активність, емоційність у підсумковій бесіді	Повага до особистості, акцент на позитивних рисах у підсумковій бесіді	

Таким чином, у програмі, яка спрямована на формування ефективної взаємодії вихователя та старших дошкільників у театралізованій діяльності представлено такі напрями: оволодіння дітьми засобами театралізованої діяльності практичними вміннями передавати образ персонажу; робота над вдосконаленням драматизації й дотримання правил; наповнення освітнього процесу театралізованими іграми, що передбачали різні сюжети, ролі й особливості керівництва вихователями; відбувалося наповнення театрального куточку в ігровому осередку, використовувалися різні види художньо-творчої

діяльності, разом із необхідними елементами та використання режисерських ігор у поєднанні з тематикою театралізованих ігор; організовано було роботу театрального гуртка.

3.3. Контрольний етап експерименту

На заключному етапі дослідження нами було проведено контрольний зріз отриманих результатів контрольної та експериментальної груп вибірки, з метою з'ясування ефективності системи роботи з формування ефективної взаємодії між вихователем та старшими дошкільниками у театралізованій діяльності, що передбачало проведення аналогічних діагностичних процедур констатувальної частини експерименту.

Використання аналогічних діагностичних процедур дозволило нам порівняти кількісні дані та сформулювати певні узагальнення формування ефективної взаємодії між вихователем та дітьми 5 -6 року життя у театралізованій діяльності, що мали вияв у діловому спілкуванні.

На контрольному етапі формувального експерименту брало участь 25 дітей 5 -6 років: 13 із них належало до контрольної групи та 12 до експериментальної групи вибірки. На контрольному етапі дослідження було встановлено позитивну динаміку розвитку форм колективної взаємодії вихователя з дітьми, та малюків з однолітками. Внаслідок здійсненої роботи, значно зросла кількість досліджуваних у яких підвищилися можливості до спілкування взагалі й ділового зокрема. Так, старші дошкільники експериментальної групи покращили свої показники комунікабельності та емоційної налаштованості щодо взаємодії з вихователем, натомість показники контрольної групи мають незначні покращення. Розглянемо більш детально отримані показники на контрольному етапі дослідження.

Для початку порівняємо отримані результати за комунікабельністю дитини показником якого є рівень запасу слів. Показники динаміки цього параметру поведінки у театралізованих дійств старших дошкільників на початку і в кінці педагогічного впливу представлено у таблиці 3.3, яка містить у собі три основні колонки: показники та рівні ЕГ, показники запасу слів за рівнями (високий, середній, низький) до початку проведення формувального експерименту і після проведення формувального експерименту. Показники дітей 5 -6 років представлені у відсотках.

Таблиця 3.3

Особливості комунікабельності дітей 5 -6 року життя у експерименті

Показники та рівні ЕГ і КГ вибірки досліджуваних	Показники комунікабельності до експериментального впливу			Показники комунікабельності після експериментального впливу		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експ. група	8	65	27	24	72	4
Контр. група	8	65	27	10	65	25

Порівнюючи показники до і після виховних впливів у експериментальній групі, бачимо, що вони зазнали змін: у 24 % дітей старшого дошкільного віку запас слів характеризується як високий (до експериментального впливу такі показники мали 8 % дошкільників); відмічаємо також збільшення кількості дітей 5 -6 років з показниками середнього рівня комунікабельності 72%, а до початку експерименту цей показник становив 65% (різниця складає 7 %); стало менше дітей у яких запас словника був на низькому рівні сформованості (4 % стало, а було 27%). У контрольній групі також відбулися зміни: зросли відсотки у групі дітей з середнім рівнем запасу слів на 2 %, а у групі досліджуваних із низькою мірою комунікабельності, навпаки, показник зменшився. Позитивна динаміка становить 2 %. Такі зміни у КГ, на нашу думку, не є суттєвими.

Як бачимо, після частини експерименту в ЕГ відбулося суттєве збільшення кількості дітей з показниками високого і середнього рівнів комунікабельності на 23 %. Також відмічаємо зменшення кількості дітей із низьким словниковим запасом на 23 %. Кількісне значення позитивної динаміки становить + 23 %. Отже, можемо зробити висновок, що у ЕГ при дотриманні педагогічних умов здійснення театралізованої діяльності спостерігаються суттєві зрушення у формуванні словникового запасу у дітей старшого дошкільного віку, відповідно зростає їх комунікабельність.

Проаналізуємо тепер зміни, які відбулися у дітей 5 -6 років з різними рівнями сформованості ділового спілкування з вихователем та між собою у театралізованій діяльності. Показники, які вказують відповідні зміни представлені у таблиці 3.4. Вона містить у собі три основні колонки: показники та рівні ЕГ, показники ділового спілкування дітей 5 -6 року життя за рівнями (високий, середній, низький) до і після проведення формувального експерименту з його вдосконалення.

Таблиця 3.4

Динаміка ділового спілкування дітей 5 -6 років з вихователем у театралізованій діяльності

Показники та рівні ЕГ і КГ досліджуваних	Показники ділового спілкування до експериментального впливу			Показники ділового спілкування після експериментального впливу		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експ. група	20	36	44	32	44	24
Контр. група	20	36	44	24	36	40

Розглянемо табл. 3.4. Показники ділового спілкування між учасниками театралізованого дійства представлені у відсотках. Порівнюючи показники до і після виховних впливів у експериментальній групі, бачимо, що вони зазнали змін: у 32% дітей вказаний параметр спілкування характеризується як високий (до експериментального впливу такі показники мали 20 % дошкільників). Крім того збільшилася кількість старших дошкільників з показниками середнього рівня ділового спілкування, числове значення показника становить 44%, а до початку експерименту цей показник становив 36% (різниця складає 8%). Також нами було відмічено, що у вибірці стало менше досліджуваних з низькою мірою сформованості ділового спілкування у театралізованих дійствах між дітьми й вихователем. Досліджуваних у яких вказаний параметр спілкування знизився на даний момент становить 24 %, до експериментального впливу його

числове значення складало 44%. У контрольній групі також відбулися зміни: зросли відсотки груп дітей з середнім рівнем ділового спілкування під час взаємодії дітей з вихователем на 4%, а у групі досліджуваних із низьким рівнем вказаного параметру поведінки, навпаки, показник зменшився на 4%. Позитивна динаміка у цій групі становить 4%. Такі зміни у показниках КГ, на нашу думку, не можна називати значущими.

Як бачимо, на контрольному етапі експерименту в ЕГ відбулося суттєве збільшення кількості дітей із показниками високого і середнього рівнів ділового спілкування у театралізованій діяльності на 20 %, і, відповідно, зменшилася кількість досліджуваних із низькими показниками названого параметру на 20%. Позитивна динаміка становить + 20%. Отже, можемо зробити висновок, що у ЕГ при дотриманні педагогічних умов організації театралізованої діяльності спостерігаються суттєві зрушення у формуванні комунікабельності дітей 5 -6 року, а також вдосконалюється ділове спілкування у театралізованій діяльності, що є однією з колективних форм взаємодії між її учасниками.

Таким чином, на контрольному етапі експерименту можемо зазначити, що значущі зміни у показниках, які вказують на покращення спілкування та взаємодії між старшими дошкільниками та вихователем у театралізованій діяльності сталися у досліджуваних експериментальної групи. Нами було відмічено позитивну динаміку показників комунікабельності та ділового спілкування дітей 5 -6 років щодо співпраці з вихователем у спільній діяльності, вироблення колективних форм взаємодії. Відповідно, зростання показників вказаних параметрів взаємодії дітей 5 -6 років під час перебігу й організації театралізованих дійств сприяло тому що покращився стан спілкування в цілому, й спілкування як однієї з форм колективної взаємодії вихователя з дітьми, а також малюків між собою. Це стало можливим за рахунок системи роботи, яка була спрямовано на розвиток спілкування та співпраці при дотриманні таких педагогічних умов: *використання спеціальних принципів театралізованих дійств у період дошкільного віку: врахування*

інформаційної та поведінкової готовності дітей 5 -6 року життя до театралізованої діяльності.

Висновок до розділу 3

Мета формувальної частини педагогічного експерименту полягала в обґрунтуванні та експериментальній перевірці спеціальних принципів і педагогічних умов організації ефективної взаємодії між вихователем і старшими дошкільниками з метою розвитку у них ділового спілкування. Основними спеціальними принципами, які закладені для досягнення її ефективності були положення: гуманізації, диференціації, інтегративності, змістовності, систематичності, дитячої активності, співпраці, професійної компетентності. Основними педагогічними умовами, яких було дотримано: інформаційна готовність до здійснення театралізованої діяльності й поведінкова готовність дітей 5 -6 років.

У програмі розвитку ефективної взаємодії вихователя та дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності представлено такі напрями: оволодіння дітьми засобами театралізованої діяльності практичними вміннями передавати образ персонажу; робота над вдосконаленням драматизації й дотримання правил; наповнення освітнього процесу театралізованими іграми, що передбачали різні сюжети, ролі й особливості керівництва вихователями; відбувалося наповнення театрального куточку в ігровому осередку, використовувалися різні види художньо-творчої діяльності, разом із необхідними елементами та використання режисерських ігор.

На контрольному етапі експерименту було відмічено значущі зміни у показниках експериментальної групи досліджуваних, які вказують на покращення спілкування в цілому та ділової форми взаємодії зокрема. Між дітьми старшого дошкільного віку та вихователем у театралізованій діяльності спостерігалися зміни, які виявлялися у покращенні ділового спілкування та партнерських стосунків. Нами було відмічено позитивну динаміку параметрів ділового спілкування у дітей 5 -6 років в умовах театралізованих дійств (+20%) за рахунок покращення співпраці з педагогом у спільній діяльності.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного нами дослідження на теоретичному й емпіричному рівнях було зроблено такі висновки:

За першим завданням було з'ясовано, що спілкування вивчається як складне явище, що має певну структуру і розуміється як особлива форма взаємодії між людьми і чинник розвитку та формування особистості. У дошкільному віці розширюються межі та складові спілкування, виникають комунікативний, регулятивний, емоційно-афективний і перцептивний компоненти. Його сформованість передбачає необхідність: сприймання себе у сфері людських стосунків, якостей; розвитку потреби у соціальній взаємодії, набуття у соціальних мотиваційних утворень; формування арсеналу засобів для спілкування; вдосконалення досвіду взаємодії; виховання у дитини 5 -7 років соціально-необхідних рис.

У дітей 4 -7 років виникають особливі стосунки з однолітками та дорослими: ділове й особистісне спілкування. Як колективні форми взаємодії вони спрямовані на набуття досвіду малюками на основі взаємодії з дорослим у спільній діяльності. Дітей цікавлять у дорослого його вміння надавати оцінку явищам життя й інших людей, зокрема малюків. Останні прагнуть у цьому напрямку отримати можливість обговорити власні уявлення про правомірність власних дій та вчинків стосовно існуючих норм, а також відповідне поводження інших людей і самого дорослого також.

Спілкування вихователя з дітьми дошкільного віку передбачає наявність: емоційності, підтримки ініціативи дітей, довірі до них, партнерського ставлення до особистості співрозмовника з боку дорослих, особистісних якостей, виявленні зустрічної активності. Все це виявляються у створенні психологічного клімату, доброзичливої атмосфери у дитячому колективі, під час спільної діяльності між педагогом і дітьми, основою якого є «суб'єкт – суб'єктна» взаємодія.

За другим завданням було з'ясовано, що однією з важливих форм стосунків, у якому проявляється ділове спілкування, є театралізовані дійства. У

контексті спілкування дитини і дорослого, вихователя й дитини дошкільного віку театралізована діяльність спрямована на вдосконалення мовлення дитини, на формування партнерських стосунків між учасниками спільної театралізованої гри, на розвиток позитивних способів взаємодії і вдосконалення ділового спілкування, уявлень дітей про способи відтворення літературних творів і їх орієнтації у навколишньому світі. Водночас спілкування з дорослими є більш раннім спілкуванням і має певні відмінності для дітей, ніж спілкування із ровесниками: у характері побудови процесу спілкування; у мотивах спілкування.

Театралізована діяльність – вид художньої творчості та одне з найбільш улюблених занять дітей 5 -7 років. Її основою у дошкільному віці є спілкування, у якому відбувається задоволення комунікативної потреби і розвиваються форми міжособистісної взаємодії. У контексті спілкування дитини і дорослого, вихователя й дитини дошкільного віку театралізована діяльність розвивається що передбачає керівництво й цілеспрямоване формування. До її чинників належать: мовленнєвий розвиток дитини, потреба у самовираженні, ознайомлення з навколишнім світом, предметно-розвивальне середовище і т. д. Домінуюча роль у спілкуванні належить педагогу, який за рахунок його участі у спільній з дітьми ігровій діяльності, здійснює виховний вплив.

За третім завданням емпірично досліджено спілкування як форму ділової взаємодії вихователя з дітьми 5 -6 років. Було з'ясовано, що у дітей старшого дошкільного віку переважає середній рівень комунікабельності, у відсотках 65 %. Дітей із високим рівнем – 8 %. Значно більше дітей з низьким рівнем, у порівнянні із дітьми з високим рівнем – 27%. Мовлення дітей як засіб спілкування з дорослими є недостатньо розвиненим для спілкування на різні теми у багатьох видах спільної діяльності, у тому числі й театралізованій.

При з'ясуванні особливостей спілкування дітей дошкільного віку з вихователями було з'ясовано, що діти залюбки включаються до спільної діяльності із вихователями і прагнуть при цьому до активного спілкування. Їм властива пізнавальна активність під час спільної діяльності, вони з повагою

ставляться до дорослого і потребують такого ж самого ставлення з його боку. Діти під час пошуку необхідної інформації надають перевагу безпосередньому спілкуванню з педагогом, ніж пошуку інформації з інших джерел. Проте практичні навички спілкування з дорослим не дозволяють дітям повною мірою реалізувати ділове спілкування у театралізованій діяльності.

З'ясовано, що 20% дітей старшого дошкільного віку характеризуються сформованим діловим спілкування, позитивною взаємодією з партнерами по грі, також з вихователем. Натомість 36% дітей 5 -6 років неповною мірою задоволені взаємодією з дорослим, стосунками з ним під час театралізованих дійств, взаємоповазі та діловим ставленням до спільної діяльності. Решта 44% мають низьку міру ділової взаємодії з педагогом у сумісній активності.

Дорослі мало звертають увагу на розвиток колективних форм взаємодії з дітьми, тим самим не сприяють формуванню у них ділових стосунків як з партнерами. Театралізована діяльність надає таких знань, сприяє вихованню навичок, інтересу до спільних дій. Проте батьки та педагоги майже не використовують цю активність дітей на практиці. Нині постала необхідність розширювати подібні творчі акти поведінки, залучаючи малюків до спільних дій, формуючи ділові стосунки, партнерські відносини між однолітками й дорослим.

За четвертим завданням, було обґрунтовано й експериментально перевірені спеціальні принципи та педагогічні умови вдосконалення ефективної взаємодії між вихователем і старшими дошкільниками з метою розвитку у них ділового спілкування. Спеціальними принципами слугували положення: гуманізації, диференціації, інтегративності, змістовності, систематичності, дитячої активності, співпраці, професійної компетентності. Основними педагогічними умовами, яких було дотримано: інформаційна готовність до здійснення театралізованої діяльності й поведінкова готовність дітей 5 -6 років.

У розробленій програмі вдосконалення взаємодії вихователя та дітей 5 -6 років у театралізованій діяльності представлено такі напрями: оволодіння дітьми засобами театралізованої діяльності практичними вміннями передавати

образ персонажу; робота над вдосконаленням драматизації й дотримання правил; наповнення освітнього процесу театралізованими іграми, що передбачали різні сюжети, ролі й особливості керівництва вихователями.

На контрольному етапі експерименту було відмічені значущі зміни у показниках ЕГ, які вказують на покращення спілкування в цілому та ділової форми взаємодії зокрема. Так, була відмічена позитивна динаміка ділового спілкування дітей 5 -6 років в умовах театралізованих дійств (+20%) за рахунок покращення співпраці з педагогом у спільній діяльності.

Перспективами подальшого наукового пошуку стане дослідження інших чинників ділового спілкування у період дошкільного віку.

.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абузярова Л. А. Предметно-развивающая среда ДОУ / Л. А. Абузярова // Ребенок в детском саду. – 2009. – № 6. – С. 12–15.
2. Акулова О. Театралізовані ігри / О. Акулова // Дошкільне виховання. – 2005. – № 12. – С. 24–29.
3. Андреева Г.М. Социальная психология / Г. М. Андреева. - М., 1988. – 376с.
4. Аникеева Н. П. Воспитание игрой / Н. П. Аникеева. – М. : Педагогика, 1987. – 124 с.
5. Антонова Т. В. Формирование игрового детского общества / Т. В. Антонова // Игра дошкольника /За ред.С. Л. Новоселовой. – М.: Просвещение, 1989. – С. 141 - 161.
6. Анциферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы // Психология формирования и развития личности /Отв. ред. Л. И. Анциферова. – М.: На-ука, 1981. – С. 3-19.
7. Артемова Л. В. Театрализованные игры дошкольников / Л. В. Артемова. – М., 1991. – 87 с.
8. Артемова Л. В. Формування суспільної спрямованості дитини-дошкільника у грі / Л. В. Артемова. – К.: Вища школа, 1988. - 166 с.
9. Бабій І. В. Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Бабій Інна Володимирівна ; Уман. Дер. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань, 2012. – 20 с.
10. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
11. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
12. Березіна О. М. “Грайлик”. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 56 с.

13. Бех І. Концепція правиловідповідного виховання// І. Бех // Дошкільне виховання. – 2004. – №4. – С. 4-5.
14. Богуславская З. М. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста: кн. для воспитателя дет. сада / З. М.Богуславская, Е. О. Смирнова. – М.: Просвещение, 1991. – 207 с.
15. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Упорядник А. М. Богуш. - Одеса : "Маяк", 1999. - 84 с.
16. Богуш А. М. Дефініція "духовність" і "моральність" в аспекті національного виховання в Україні // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: (Теорет.-метод. пробл. виховання дітей та учнів. молоді): Зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, АПН України. Ін-т пробл. виховання. – К., 2000. – Кн. 1. – С. 18-23.
17. Борщаговська Т. Театралізовані ігри як засіб розвитку творчих здібностей дошкільнят// Палітра педагога. – 2003. - №1. – С. 21 – 25.
18. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / А. П. Бурова. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. - 256 с.
19. Валлон А. Психическое развитие ребенка / А. Валлон. – М. : Педагогика, 1967. – С. 18–264.
20. Возрастная психология: Детство. Отрочество. Юность: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов педагогических вузов / Сост. и научн. ред. В.С. Мухина, А.А. Хвостов. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 589 с.
21. Воронова В. Я. Формирование игрового колектива с учетом возрастных и индивидуальных особенностей детей / В. Я. Воронова //Воспитание детей в игре / Под ред. Д. Б. Менджерицкой. – М.: Просвещение, 1979. – С.59 - 72.
22. Воспитание детей в игре/ Сост.: А. К. Бондаренко, А. И. Матусик; Под ред. Д. В. Менджерицкой.- М.: Просвещение, 1979. – 175 с.
23. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Проколиенко. – К.: Рад. шк., 1990. – 368 с.

24. Воспитателю о детской игре : пособие для воспитателей детского сада / под ред. Т. А. Марковой. – М. : Просвещение, 1982. – 128 с.
25. Выготский Л. С. Развитие личности и мировоззрения ребенка / Л. С. Выготский // Психология личности : в 2-х т. –Т. 2. – Самара, 1999. – С. 160-165.
26. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развития ребенка / Л. С. Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 64–76.
27. Выготский Л. С. Педагогическая психология: учеб. по-собие / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991. – 479 с.
28. Горбунова Н. Театралізована діяльність дошкільників/ Н. Горбунова // Дитячий садок. – 2005. - №38 (326). – С. 3 – 15.
29. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
30. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка / Л. Ф. Дунаєвська. – К.: Вища школа, 1987. – 126 с.
31. Журавлев А. Л. Психология совместной деятельности / А. Л. Журавлев. – М.: Изд во «Институт психологии РАН», 2005. — 640 с
32. Запорожец А. В. Условия и движущие причины психического развития ребенка / А.В. Запорожец // Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. – М.: Просвещение, 1981. – С. 27-55.
33. Запорожец О. В. Развитие общения у дошкольников. / Под ред. А. В. Запорожца и М.И.Лисиной. М.: Педагогика. - 1974. – 288 с.
34. Зворыгина Е. В. Первые сюжетные игры малышей: Пособие для воспитателя дет. Сада. – М.: Просвещение, 1988. – 96 с.
35. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов /И. А. Зимняя. – 2 - е изд. – М: Логос, 2002. - 383 с.
36. Игра дошкольника/ Л. А. Абрамян, Т. В. Антонова, Л. В. Артемова и др.; Под ред. С.Л. Новоселовой.- М.: Просвещение,1989.-286с.
37. Ігрова діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vitryla.kiev.ua/content/grova-d-yaln-st. – Назва з екрана.

38.Колунтаева Л. И. Организация предметной среды детского сада / Л. И. Колунтаева // Воспитатель ДОУ. – 2009. – № 5. – С. 45–49.

39.Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід) / О. Л. Кононко. – К. : Стилос, 2000. – 336 с.

40.Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільномудитинстві: навч. посіб. для вузів / О. Кононко. –К.:Освіта, 1998. – 255 с.

41.Корендо С. А. Предметне розвивальне середовище як чинник всебічного розвитку дитини / Р. Корендо, С. Бабіч // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 9. – С. 22–23.

42.Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие детей в игре / А. Д. Кошелева // Игра дошкольника /За ред.С. Л. Новоселовой. – М.: Просвещение, 1989. – С. 131 - 141.

43.Крайг Г. Психология развития / Пер с англ. Н. Мальгина, Е. Турутина, Н. Миронова, С. Рысев. – СПб: Питер, 2000. – 992 с.

44.Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010.

45.Кулачковская С. Е. Культура педагогического общения воспитателя с ребенком / С. Е. Кулачковская // Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Проколиенко. – К.: Рад. шк., 1990. – С. 267 - 292.

46.Леонтьев А. А. Психология общения. – 2-е изд., испр. и доп. / А. А. Леонтьєв. – М.: Смысл, 1997. — 365 с.

47.Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

48.Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля : навч. посіб. : у 3 ч. / Н. В. Лисенко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010.

49.Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения / М. И. Лисина. - М.: Педагогика, 1986. - 144 с.

50.Люблинская А.А. Воспитателю о развитии ребенка/ А. А. Люблинская. – М.: Просвещение,1972. – С.58-94.

51.Люблінська Г. О. Дитяча психологія / Г. О. Люблінська. – К. : Вища школа, 1974. – 355 с.

52.Маерс Д. Социальная психология / Д. Маерс. - СПб, 1997. – 752с.

53.Михайленко Н. Я. Педагогические принципы организации сюжетной игры / Н. Я. Михайленко, Н. Короткова // Дошкольное воспитание. – 2007. – № 4. – С. 7–13.

54.Мігунова Є. В. Театральна педагогіка в дитячому саду / Є. В. Мігунова. – ТЦ Сфера, 2009.

55.Новоселова С. Л. Игра: определение, происхождение, история, современность / С. Л. Новоселова // Детский сад: от А до Я. – 2003. – № 6. – С. 43–48.

56.Обухова Л. С. Детская психология: теория, факты, проблемы / Л. С. Обухова. – М. : Тривола, 1995. – 360 с.

57.Олійник О. М. Педагогічні можливості театралізованих ігор у формуванні творчої активності дітей старшого дошкільного віку / О. М. Олійник // Збірник наукових праць. – 2011. – № 7. – С. 324–327.

58.Орбан-Лембрик. Соціальна психологія: Підручник /Л. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448с.

59.Організація розвивального середовища для виховання творчості дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://divosvit29.ucoz.ua/publ/na_dopomogu_vikhovateljam/organizacija_rozvivalnogo_seredovishha_dlja_vikhovannja_tvorchosti_ditini/7-1-0-37. – Назва з екрана.

60.Павелків Р. В. Дитяча психологія: Навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 432 с.

61.Педагогічний словник / За ред. Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна Думка, 2001. – 514с.

62.Петровский В. А. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении / В. А. Петровский. – М. : Просвещение, 1993. – 216 с.

63.Піроженко Т. Особистий потенціал дошкільника: умови розвитку в сучасному суспільстві / Т. Піроженко // Дошкільне виховання – 2012. - № 1. – С. 8 - 15.

64.Пісоцький О. П. Проектування предметно-розвивального середовища в ДНЗ : навч. посіб. для студ. / О. П. Пісоцький, Л. М. Пісоцька. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – 57с.

65.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Практикум : навч. посіб. для студ. ВНЗ, спец. «Дошкільне виховання» / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004 – 352 с.

66.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник / Т. І. Поніманська. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2013. – 464 с. – (Серія «Альма-матер»).

67.Поніманська Т. І. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна взаємодія / Т І. Поніманська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: наукові записки Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне: РДГУ, 2005. – Вип. 31. – С. 4 – 7.

68.Проблемы общей, возрастной и педагогической психологии / под ред. В.В.Давыдова. — М.: Педагогика. - 1978. – 288 с.

69.Програма виховання дітей дошкільного віку «Малятко» / Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Артемова, А. М. Богуш та ін.; наук. кер. З. П. Плохій. – К. : Інститут засобів навчання АПН України, 2001. – 287 с.

70.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.

71.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція) : у 2 ч. / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін. ; наук. кер. О. Л. Кононко. – К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014.

72.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [нова редакція]. У 2 ч. Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. та ін. наук. кер О. Л. Кононко. – К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.

73. Програма розвитку дітей дошкільного віку «Впевнений старт». – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 104 с.

74. Психологический словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., и доп. – М.: Политиздат, - 494 с.

75. Репина Т. А. Особенности общения мальчиков и девочек в детском саду // Т. А. Репина // Вопросы психологии. – 1984 - №. – С. 62 - 67.

76. Реуцкая Н. Театрализованные игры дошкольников / Н. Реуцкая //Игра дошкольника / За ред.С. Л. Новоселовой. – М.: Просвещение, 1989. – С.166 - 171.

77. Руководство играми детей в дошкольных учреждениях / Сост. Е. Н. Тверитина, Л. С. Барсукова; Под. ред. М. А. Васильевой. – М.: Просвещение, 1986. – 112 с.

78. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С. Ф. Русова. – Львів ; Краків ; Париж, 1993.

79. Смирнова Е. М. Роль творческой игры в знакомстве детей с окружающей жизнью / Е. М. Смирнова // Дошкольное воспитание. – 2008. – № 6. – С. 15.

80. Смирнова Е. О. Психологические особенности игровой деятельности современных дошкольников / Е. О. Смирнова // Вопросы психологии. – 2013. - №2. – С.15-23.

81. Социальная психология в трудах отечественных психологов / Сост. и общая редакция А. Л. Свеницкого. – СПб: Питер, 2000. – 289 с

82. Стребелева Е. А. Специальная дошкольная педагогика : учебное пособие / Е. А. Стребелева, А. Л. Венгер, Е. А. Екжанова и др. ; под ред. Е. А. Стребелевой. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 312 с.

83. Театралізація в дитячому садку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/. – Назва з екрана.

84. Фельштейн Д. И. Психология становления личности / Д. И. Фельштейн. – М. : Межд. пед. акад., 1994. -192 с.

85. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К., 1986. – 796 с.

86. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Богдан, 2002.
87. Фридман Л. М. Психологический справочник учителя / И. Ю. Кулагина. – М.: Просвещение, 1991. – 288 с. (52)
88. Фурмина Л. С. Театр и внутренний мир ребенка /Л. С. Фурмина // Нравственно-эстетическое воспитание ребенка в детском саду /Под ред. Н. А. Ветлугиной. – М.: Просвещение, 1989. – С. 24 - 33.
89. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер / Пер. с англ. Под ред. Ю. Ковалева, М. Гулиной. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 607 с.
90. Ч. 2. – 2010. – 360 с.
91. Штольц Х. Як виховувати моральну поведінку? / Х. Штольц, Р. Рудольф. – К.:Знання, 1986. – 483 с.